

telji isposlovaše, da je 1573 bio bačen u dvorcu Adelaersborgu u tamnicu. Završio je život u ludilu poslije petgodišnjega tamnovanja.

LIT.: Prince A. Lobanoff, *Pièces et documents relatifs au comte de Bothwell*, Pariz 1856.

BOTIĆ, Luka, * Split 22. I. 1830, † Đakovo 22. VIII. 1863, književnik. Rodio se kao potomak težačke obitelji. Pučku je školu svršio u Splitu, gimnaziju u tamošnjem sjemeništu, a u Zadru učio dvije godine teološke nauke. Zanošeci se mišlju narodnog oslobođenja, ostavio bogosloviju i preko Bosne prešao u Srbiju. Ne mogući tamo naći sredstava za život, došao 1852 u Zagreb i radi u Gajevoj tiskari. G. 1853 postaje činovnik biskupa Strossmayera u Đakovu. Kad nije htio položiti prisegu, što su je u doba apsolutizma tražili od državnih i privatnih činovnika, napusti službu. Poslije povratka ustava bavio se politikom, rađeći napose na sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom. G. 1861 izabran u Đakovu zastupnikom za hrvatski

LUKA BOTIĆ

sabor. Zbog patnja i oskudijevanja u mlađim godinama nije mogao odoljeti tuberkulozi, koja ga je shrvala, te je umro vrlo mlad.

Botić se književnošću stao baviti u srednjoj školi, pišući u sjemenišne »Dačke novine«. Ušao je u književnost 1854, štampavši u »Nevenu« pripovijest u stihovima *Pobratimstvo*. Iste godine štampao je tu i novelu *Dilber Hasan*. Kasnije štampa još pjesničke pripovijesti *Bijedna Mara* (Đakovo 1860) i *Petar Bačić* (Osijek 1862). Usto je štampao u »Nevenu« nekoliko lirskih pjesama. Njegove epske pjesme izdala je M. H. 1885, a *Dilber Hasan* preštampan je u knjigu 1930 (Split).

U svojim pjesničkim pripovijetkama htio je Botić prema svojim talijanskim uzorima (Alcaldi, Prati) stvoriti novele u stihovima; po uzoru na književne ideale pedesetih godina nasljedovao je u stihu i karakterizaciji lica narodnu pjesmu; ujedno je u svojim djelima htio iznijeti svoje narodne ideale: potrebu zblizenja jednokrvne braće različitih vjera. U *Petru Bačiću* iznio je i nepravde, koje nastaju od društvene nejednakosti. Slijedeći talijanske uzore, veći je dio tvorevina zasnovao na istinitim događajima.

Botičeve su pjesme osvojile hrvatsko čitateljstvo, čim su izašle. *Pobratimstvo* je dobilo prvu nagradu na raspisani natječaj »Nevena«. Niko Bartulović dramatizirao je *Bijednu Maru*, a po istoj pjesmi skladao je Hatze operu. Iskreni zanos Botičev, njegove plemenite nacionalne težnje, njegov istinski lirizam, a ne manje i jasan, izrazit stil, čine osnovu tih trajnih simpatija prema njemu. No on je živio odviše kratko i umro odviše mlad, da bi mogao ostaviti djela velike i trajne vrijednosti.

LIT.: Uvod F. Markovića i M. Pavlinovića u izdanje *Pjesama*, 1885; A. Barac, *Botić kao pjesnik*, Hrv. revija, 1930; Segvić, *Luka Botić*, Zagreb 1930; Lozovina, *B. Bijedna Mara i njezini talijanski uzori*, Hrv. revija 1932; Ravlić, *Luka Botić, uvod u »Dilber Hasana«*, 1930. A. B.-c.

BOTJOV, Hristo, * Kalofer 6. I. 1849, † na Vračanskom Balkanu 1. VI. 1876, bugarski pjesnik i revolucionar. Svršio je u Odesi učiteljsku školu te postao učiteljem 1856 u Kaloferu. Otac mu, također učitelj, izdao je u Zemunu 1853 bugarsku povijest prevedenu s ruskoga od bugarskog historičara J. Venelina. Od rane je mladosti bio velik neprijatelj Turaka kao ugnjetavača njegova naroda. Mnogo je na njega djelovao ustanak Poljaka protiv Rusa 1863 i oslobođenje ruskoga seljaka za cara Aleksandra II. U Odesi se upoznao s bugarskim revolucionarcem Savom Rakovskim, koji je iz inozemstva radio oko oslobođenja Bugarske. G. 1867 ima poći u Moskvu, da nastavi nauke, ali se zadržava u Rumunjskoj u Braili i Đurđevu, gdje je tada bilo sjedište bugarskih emigranata i bugarske književnosti. Tu pristupa revolucionarnom odboru i počinje raditi na književnom polju kao urednik i pjesnik. Ujedno se odlučio, da će s nekoliko stotina junaka provaliti u svoju domovinu, da je oslobodi od turskoga jarma. U Bukureštu se upoznao s bugarskim revolucionarcem Vasilijem

HRISTO BOTJOV

Njegova je kći Ivanka s Ivanom Klincarovim izdala *Sočinenija* (Sofija 1907), gdje su izdani svi B-ovi kritični i politički članci te epistole i pjesme.

Mnogi su odlični bugarski pisci pisali o B., među njima H. Cankov (1920), M. Dimitrov (1919), Načov (prigodom 50-godišnjice njegove smrti, 1926), Šišmanov (1915), Penev (1929). Njegove pjesme je preveo Damiani na talijanski jezik (1926), A. Jensen na švedski (1891), a C. Dimitrov na latinski (*Chr. Botevi Carmina selecta*, Sofija 1923). F. B.

BOTNIČKI ZALIV, sjeverni dio Istočnog mora, omeđen s juga Alandskim otocima, na zapadu Švedskom i na istoku Finskom, dug 675 km i širok 150–240 km, na zapadu dublji (do 270 m) nego na istoku, u sjevernom dijelu plići nego u južnom. Zimi je dugo zamrznut, pa ide promet preko njega saonicama s jedne obale na drugu. O. O.

BOTOKUDI, južnoameričko, »indijansko« pleme velike etnološke grupe Gês u Braziliji između rijeka Doce, Mercury i Belmonte. Danas ih je svega kojih 5.000. Potomci su starih Aymore (Aimore), kako sami sebe nazivaju. Kultura im je primitivna, s elementima prakulture; muškarci se bave lovom, dok žene sabiru biljnu hranu; stanuju pod jednostavnim vjetrobranom od granja; oružje: veliki luk sa strelicom. Upotreba bambusa. Ne poznaju ni lončarstva, ni čuna (monoksila) ni mreže za ležanje. B. su srednjega rasta, mišičavi, svijetle žuto-smeđe puti, kroz uho i donju usnu provlače, kao nakit, drveni kolut (portug. botoque »čep od bačve«, otuda im nadjenuto ime Botocudos). Jezik im pripada u skupinu Gês-Tapuya.

LIT.: Ehrenreich, *Über die Botocudos d. brasil. Prov. Espirito Santo u. Minas Geraes*, Ztr. f. Ethnol., 1887; Wallace, *Travels on the Amazon, 1853–1900*; Keane, *On the Botocudos*, Journ. Antrop. Inst. XIII., 1884; Krickeberg, *Amerika*, u Buschanovoj *Illustrirter Völkerkunde*, sv. 1., 1922; Verneau, *L'Homme*, 1931. Z. V.

BOTOŠANI, 1. okružje (judete) sjeverne Moldavije u Rumunjskoj. Prostire se po neogenom brežuljkastom zemljištu između gornjih tokova rijeke Sereta i Pruta. Odli-

(Foto W. Garbe)

BOTOKUDSKE DJEVOJKE IZ SUMA SJEVERNO OD RIO DOCE

kuje se dosta suhom kontinentskom klimom. Na prostoru od 3.077 km² živi 216.537 poglavito ratarskoga stanovništva.

2. Glavni grad okružja i važno tržište za žito i druge poljodjelske proizvode. Jednim odvojkom je vezan za prugu Černovice—Bukurešt. G. 1930 B. je imao 32.355 stan., od kojih je gotovo polovica bilo Židova. J. R.-ć.

BOTOŠ-OKIĆ, fra Augustin, * Kojšina kod Kreševa 1730, † Kreševo 1799, bosanski franjevac. U red je stupio u dvadesetoj godini života; više nauke svršio je u Italiji, gdje je postao generalnim lektorom nakon položenih viših teoloških ispita. U Italiji je poučavao redovničku mladež 12 godina i dobio počasni naslov »jubilarinoga lektora«. Povrativši se u Bosnu imenovan je gvardijanom u Kreševu, a 1780 provincijalom Bosne Srebrene. Na preporuku austrijskoga cara Josipa II. papa ga je Pio VI. 7. V. 1784 imenovao trapezopoljskim biskupom i apostolskim vikarom u B. i H. Isplovao je dvije zaklade za odgoj franjevačkih klerika Bosne Srebrene: zakladu cara Josipa II. od 107.700 for. i grofa Nickyja od 12.000 for. Prihodom tih zaklada školovala se većina bosanskih klerika u Hrvatskoj i Ugarskoj sve do konca svjetskoga rata 1918. D. M.-ć.

BOTREL, Théodore, * Dinan 14. IX. 1868, † Pont-Aven 1925, francuski pjesnik. U neprekinutoj vezi s naivnim običajima stare Bretanje, cio dan na zraku, a navečer uspavan uz vatru pričanjem legenda B. je zavolio bića i stvari svoga zavičaja. Njegovo se ime pročulo oko 1892. Nekoliko godina prije toga osnovan je u Parizu slavni *Chat Noir*. U predgrađu Saint-Honoré stvoren je suparnik *Le Chien Noir*, gdje je B. počeo pjevati o čitavoj Bretanji. Postepeno izlaze tiskom *Chansons de chez nous* (1896), *Contes du lit clos* (1898), *Chansons de »La Fleur-de-Lys«* (1899), *Coups de clairon* (1900), *Chansons en sabots* (1901), *Chansons en dentelles* (1902), *Chansons de not' pays* (1903), *Chansons de Jean-qui-chante* (1907), *Chansons des clochers à jour* (1910), *Les chansons de la veillée* (1912). Za vrijeme svjetskoga rata bio je službeni pjevač u vojsci. Izdao je *Chants de bivouac* (1913), *Chansons de route* (1917), *Chants de bataille et de victoire* (1918). Sve ove različite pjesme izražavaju osjećaje, koji nisu isključivo bretonski, nego više pripadaju cjelokupnom jedinstvu francuskih duša. Mnogi njegovi napjevi, kao: *La Paimpolaise*, *Les lilas blancs*, *Mon biniou*... postali su popularni u čitavoj Francuskoj. Izdao je i svezak stihova *Les Alouettes* (1910) i nekoliko drama: *Fleur d'ajonc* (1904), *Doric et Léna* (1905), *Nôtre-Dame Guesclin* (1906), *Le mystère de Kéroul* (1911), *La nuit rouge* (1913) i t. d. Suradivao je u brojnim novinama i časopisima. Osnovao je i upravljao časopisom *La Bonne Chanson* (1907—1914). P. Cl.

BOTRIOMIKOZA (Botryomycosis) je kronička bolest, najčešće kod konja, rjeđe kod goveda i svinja, prouzročena sitnoživima (mikroorganizmima) iz skupine stafilomiceta, a javlja se u grozdatim tvorbama okupljenih kuglica, koje se sluzavo degeneriraju, i u toj sluzavoj masi razabiru se još pojedini individui. Ti mikroorganizmi izazivlju kroničnu upalu s gnojnim izlučinama i stvaranjem vezivnog tkiva u obliku tvrdih kvrga, najčešće u koži, potkožju, katkada u mišićju. B. javlja se na koži grebena ili na prsima u obliku t. zv. prsne kvрге (v.), na laktu, putici i vimenu. Prilično često izrastu takve kvргaste tvorbe i na preostalom dijelu sjemenog traka (funiculus seminalis) iza kastracije pastuha, gdje lako dolazi do infekcije iz okoline kroz ranu. Proces se može s prvog mjesta, iako rjeđe proširiti i na druga mjesta, na pr. u trbušnu šupljinu, a mozgovnim ili krvnim putem u razne organe. Izrasle tvrde kvрге nisu potpuno solidne nego redovito mnogostruko prošupljene, a iz njihovih se otvora cijedi obično gusti gnojni crveni ili smeđi sadržaj, u kojem se već prostim okom zamjećuju zrnca, »pješčana z.«, a mikroskopom uzročnici bolesti. Prijenos na čovjeka nije sigurno utvrđen. Lj. J. i O. K.

BOTRYTIS CINEREA → Siva plijesan.

BOTSARIS, junačka obitelj iz Suli-a (Epir), koja se istakla za grčkog oslobodilačkog rata.

1. Kitsos, † Janina 1809, sudjelovao je u svim ratovima Suliota protiv Ali paše. Poslije njegove pobjede nad Suliotima prijeđe skupa sa sinom Markom na Krf, priključivši se dobrovoljačkom odredu na Jonskim otocima, t. zv. arbanaškoj pukovniji, koju su bili podigli francuski gospodari tih otoka. G. 1805 vraća se u kopnenu Grčku, te imenovan poglavicom armatolaca (rodoljubnih ustaša) izazva pobunu protiv Turaka. Ali paša, koji je nakon odlaska iz Epira bio uzeo za taoce njegove kćeri, zaprijeti mu, da će ih

poubijati, ako se ne vrati u Janinu. Povrativši se u Janinu bude imenovan namjesnikom Arte, ali malo kasnije bi na Alipašin nalog ubijen.

2. Notis, Kitsosov brat, također se borio protiv Ali paše. Kad je buknuo grčki ustanak, borio se uz bok Marka, a poslije njegove junačke smrti bude imenovan poglavicom Suliota za opsade Missolonghija. Učestvovao je u raznim borbama novoosnovane grčke države i napokon je imenovan generalom.

3. Dimitrije, Kitsosov brat, učestvovao je u opsadi i glasovitom jurišu na Missolonghi. Kao ministar rata mnogo je pridonio organizaciji grčke vojske.

4. Marko, * 1790, † Karpenisi 1823, najodvažniji junak i najuzvišeniji lik grčkog ustanka. Sin je Kitsosa, koji ga je još malena poveo na Krf. Bio je imenovan podčasnikom u arbanaškoj pukovniji. U nadi, da bi Ali paša mogao pomoći Grke, da se oslobode od Turaka, vraća se u Janinu i poslije susreta s Ali pašom sakupi 300 konjanika Suliota i u listopadu 1820 zauzme tursku tvrđavu Bariades. Jedna turska vojska od 5.000 ljudi pošla je protiv njega, ali on ju je uspio potući i zauzeti razne krajeve, povećavajući tako broj svojih vojnika. Uto bukne grčki ustanak i M. pohrli u Korint, da zatraži od privremene grčke vlade vojničku pomoć i streljiva, da pobuni Epir. Budući da vlada nije mogla pružiti pomoći, vrati se M. u Epir, gdje se istakao besprimjernim junaštvom u kobnoj bitki kod Peta, gdje su pali mnogi dobrovoljci i evropski filheleni. Odatle je prešao u Missolonghi, koji su opsjedale čete Omera Vrioni-a, i učestvovao u toj akciji kao general. Ovu mu je čast podijelila vlada kopnene Grčke. Saznavši, da je Mustaj paša iz Skadra stigao s 5.000 vojnika u Karpenisi, uzme M. sa sobom 350 Suliota, te u noći 7. VIII. 1823 napadne tabor Mustaj paše i nanese velike gubitke neprijateljima. Pogoden iz turske puške pade mrtav. Tijelo mu bude preneseno u Missolonghi. Mnoge pjesme i glazbena djela slave njegovu junačku smrt, a u NewYorku se prikazala drama *Marko Botsaris*. I slikarstvo je ovjekovječilo njegovo junaštvo. K. K.

BOTTA, 1. Carlo, * San Giorgio Canavese 6. XI. 1766, † Pariz 10. VIII. 1837. Učio liječništvu u Turinu i objelodanio nekoliko radova iz te struke. U svibnju 1794 uhitili su ga po nalogu sardinskoga kralja zbog njegovih revolucionarnih nazora; u zatvoru ostaje do rujna 1795. Pošto su ga pustili na slobodu, ode u Švicarsku, zatim u Francusku, gdje stupa kao liječnik u francusku vojsku, te pođe s njom u Lombardiju i Veneciju (1797). Odatle ga pošalju na Krf, gdje ostaje do srpnja 1798. U prosincu 1798 pozovu ga u privremenu piemontešku vladu, a kad je Piemont pripojen Francuskoj, postao je član uprave departementa Eridan. Kad je došla austro-ruska vojska, sklonio se u Francusku, gdje ponovno služi u vojsci. Poslije pobjede kod Marenga vraća se u Piemont, gdje postaje član Consulte i zatim izvršnoga odbora. Imenovan zastupnikom okružja Doire u zakonodavnom tijelu nastani se u Parizu, a 1814 zatraži francusko državljanstvo. Za »Sto dana« je rektor akademije u Nancyu, nakon toga za prvih godina restauracije u istom svojstvu u Rouenu.

Najznatnija su među njegovim obilnim i različitim djelima na talijanskom i na francuskom jeziku historijska: *Storia della guerra dell'indipendenza degli Stati Uniti d'America* (4 sv. Pariz 1809, Milan 1819 i Firenca 1856); *Storia d'Italia dal 1786 al 1814* (4 sv. Pariz 1824 i brojna ponovna izdanja), u kojoj zamjera Francuzima, što nisu ostvarili talijanske nade; *Histoire des peuples italiens depuis Constantin jusqu'à 1814* (Pariz 1825), djelo osrednje i skalupljeno na brzu ruku; *Storia d'Italia continuata da quella del Guicciardini fino al 1789* (10 sv. Pariz 1832), dobro primljeno, ali zapravo kompilacija. B. je nastojao svoj jezik očistiti od galicizama, uobičajenih u talijanskom jeziku 18. st., ali je odviše upotrebljavao arhaizme, često mu je nedostajala prirodnost, premda katkada ima snage i plemenitosti.

BIBL.: *Proposizione ai lombardi di una maniera di governo libero*, Milan 1797; *Storia naturale e medica dell'isola di Corfù*, Milan 1798 i 1823; *Lettres critiques sur la nosographie de Pinel*, 1798; *Camillo o Veia conquistata* (u stihovima), Pariz 1815, Turin 1833 i t. d.... te nekoliko prijevoda. Njegova korespondencija izašla je u zbirka objelodanjenim u Turinu (1841), Vercellu (1857), Genovi (1873), Faenzi (1875) i Firenci (1900).

Pripisuje mu se knjiga *Souvenirs d'un voyage en Dalmatie* (in-8, 100 str.), izašla bez datuma u Turinu (ali 1812, a ne 1802, kako vele neki bibliografi) pod inicijalima »C. B. du département de Maréngo«. Valentinelli (*Bibliografia della Dalmazia*, Zagreb 1855) tvrdi, da je to djelo »di certo medico Bobba«. Iz teksta se vidi, da je i

ova atribucija kriva. Pisac, bez sumnje Piemontez, star u času pisanja oko 30 god., bio je pridijeljen upravnoj službi Marmontove vojske, a boravio je u Dalmaciji, u Zadru, 10 mjeseci 1808 i 1809 (do konca travnja).

LIT.: M. Mastrella, *Notice sur la vie et les ouvrages de C. B.*, Pariz 1837; C. Dionisotti, *Vita di C. B.*, Turin 1867; N. Tommasco, C. B. u *Dizionario estetico*; P. Pavesio, C. B. e le sue opere storiche, Firenca 1874; G. Salsotto, *Bibliografia di C. B.*, Turin 1922 (izvadak iz revije Il Risorgimento italiano, 1920, 1921, 1922). J. D.-e.

2. **Paul-Émile**, * Turin 6. XII. 1802, † Achères kod Poissy-a 29. III. 1870, orijentalni arheolog, sin predašnjega. Bio je najprije liječnik, a onda francuski konzul. U Mosulu počeo je iskapat 1843 kod sela Khorsabad, gdje je nekada stajao grad Ninive. Rezultati njegova rada izdani su (1847 do 1850) u pet sv. *Monuments de Niniveh*. To je bio početak važnih istraživanja, koja je kasnije nastavio Layard. V. H.

BOTTAL, Giuseppe, * Rim 1895, talijanski političar i pisac, vrlo ugledna ličnost suvremene Italije. Vrlo mlad bio je avangardistički pisac, smion dobrovoljac u svjetskom ratu, aktivno je učestvovao u fašističkoj revoluciji. Član fašističkoga velikog vijeća, podtajnik, a zatim (1929) ministar korporacija, surađuje s B. Mussolinijem na radnom ustavu (*Carta del Lavoro*), te na sindikalnoj i korporativnoj organizaciji od njena postanka. G. 1935—36 guverner Rima. Kao ministar narodnog odgoja radi s B. Mussolinijem na školskom statutu (*Carta della Scuola*), koji stvara novu školsku organizaciju u smislu jedinstva građanskoga, političkog i vojnog života. Profesor korporativnog prava na rimskom sveučilištu. Važna su mu djela *Le Corporazioni* (od 1932 više izd.), gdje izlaže prijelaz od sindikalne faze prema korporativnoj te stvaranje i život korporativnih organa, te *Carta del Lavoro* (1927). Zbirka članaka, predavanja i govora izašla je 1928 i 1935 pod naslovom *Esperienza Corporativa*. Kao suradnik mnogih revija i novina, urednik literarnih i političkih časopisa: *Riviera*, *Azzura*, *Spettatore*, *Primato*, *Critica Fascista*, *Diritto del lavoro*, pokazao je odlike jasnoća i finoća proznog pisca. Njegov *Quaderno africano*, Firenca 1940, prikazuje ganutljivom jednostavnošću njegov vojnički život u istočnoj Africi. P. M.

BÖTTCHER, Maximilian, * Schönwalde (Marka Brandenburg) 20. VI. 1872, njem. pisac. Učio agronomiju, živi u Eisenachu. U drami *Schlagende Wetter* (1908) traži, da se tražbine radnika usklade s pravima poslodavaca. U drami *Yorck und seine Offiziere* (1934) prikazuje odluku pruskog generala Yorcka, da se iza ruske vojne odmetne od Napoleona. Komedija *Krach im Hinterhaus* (1934) dovodi na pozornicu neobično spretno ocrtane berlinske tipove iz najnižih slojeva. Za Münchenske revolucije 1848 odigrava se vesela igra *Ludwig und Lola* (1936), u kojoj starački bavarski kralj Ludwig I. susreće prekrasnu mladu plesačicu Lolu Montez. U nizu romana slavi pisac selo: *Heim zur Scholle*, 1909; *Um Ehre und Eigen*, 1910; *Die Freyhoffs*, 1916 (događa se u Elsassu); *Herren von gestern — und morgen*, 1933. Potonji sadržava konflikt između seljaštva i plemstva, koji se povoljno rješava u romanu *Das stärkere Blut*, 1934. U djelima *Des deutschen Weidwerks Hohes Lied* (1925), *Rings ums Jagdjahr* (1929), *Tiere und Menschen* (1933) očituje se pisac kao osobiti prijatelj životinja i divlje prirode. U pripovijesti *Hochzeit im Moor* opisuje ljubav i smrt plemenitog srdača. Osim romana *Krach im Hinterhaus* priredio je B. i Lessingovu dramu *Minna v. Banrholm* za film. G. Š.

BÖTTEGO, Vittorio, * Parma 1861, † Abesinija 17. III. 1897, istraživač istočne Afrike. Kao poručnik pošao je 1887 u Eritreju, gdje je izvršio dva važna putovanja prema istočnoj rti Afrike. Prvi je istražio krajeve između gornjeg Veba i Đube. Od 1895 do 1897 istražio je područje oko rijeke Omo sve do njezina ušća u Rudolfovo jezero te područje između Rudolfova jezera i rijeke Modroga Nila. Pao je za vrijeme oružanog prepada Abesinaca.

BIBL.: Napisao je *Il Giuba esplorato*, Rim 1895, a njegovi sputnici L. Vanutelli i C. Cinterini *L'Omo, viaggio di esplorazione nell'Africa Orientale* (Seconda spedizione Böttego), Milan 1899. O. O.

BOTTERI, I. Albert, * Split 4. X. 1879, liječnik. Promoviran 1904 u Beču. Habilitirao se za docenta okulistike 1919 u Pragu, 1920 sveuč. prof. u Ljubljani, od 1921 redovni prof. okulistike i predstojnik očne klinike u Zagrebu. Objelodanio mnoge kliničke radnje iz svoje struke, osobito o trahomu i simpatičnoj oftalmiji. Suradnik za medicinu u Hrvatskoj Enciklopediji.

2. **Ivan Hugo**, * Split 5. VIII. 1876, liječnik. Od 1910 primarni liječnik u Šibeniku, od 1922 u Zagrebu (bolnica milosrdnih sestara i Zakladna bolnica), od 1936 redovni sveuč. prof. za internu medicinu u Zagrebu. Objelodanio

mnoge radove o alergiji, chinokokozi, krvnim bolestima i dr. te udžbenik interne medicine. U.

3. **Matija**, * Hvar 7. XII. 1808, † Orizaba u Mexiku 3. VII. 1877, botaničar. Svršivši pučku školu u Hvaru, počeo je ne polazeći škole učiti jezike i brzo se pokazao pravim poliglottom. Susrevši se na Hvaru s R. Visianijem posveti se sabiranju bilja, koje je razasijlao u zamjenu stranim botaničarima. Podatci s Hvara u Visianijevoj dalmatinskoj flori doneseni su na temelju njegova sabiranja. G. 1854 otputuje u London na poziv »Horticultural Society«, koje ga je izaslalo kao sabirača u Mexiko. Razišavši se doskora sa spomenutim društvom ostade u Mexiku najprije kao odgojitelj, a kasnije kao profesor liceja u Orizabi. Ostavio je vanredno bogat i vrijedan herbarij. U neupućenim rukama taj je herbarij gotovo posvema propao, a ostaci se čuvaju u herbaru Botaničkog zavoda u Zagrebu.

LIT.: D. Hirc, *Matija Botteri, hrvatski prirodoslovac i znameniti jezikoznanac*, Zadar, Narodni list, 1884, br. 19—21. I. P.

BOTTERINI, Martin, * Veli Lošinj oko 1750, gdje je bio javni bilježnik koncem 18. st. Ostavio je u rukopisu povijest Lošinja *Della storia civile e cronologica della terra sive castello di Lossin Grande*, pisanu 1791. Povijest, jamčno izgubljena, ima lokalnu vrijednost. Pisana je talijanski, a »na slavu dičnoga ilirskog mletačkog naroda«.

LIT.: G. Bonicelli, *Storia dell'isola dei Lossini*, Trst 1869; I. Milčetić, *Della storia civile...*, Ljetopis HA, 30. V. S.

BÖTTGER (Böttiger), Johann Friedrich, * Schleiz 4. II. 1682, † Dresden 13. III. 1719, izumitelj izrađivanja porculana u Evropi. Bio je ljekarnički naučnik u Berlinu, odakle je pobjegao u Dresden. Ondje ga je August Jaki držao u zatočenju, da pravi zlato. Iza dugih pokusa pronašao je način pravljenja bijeloga porculana i time udario temelje glasovitij tvornici porculana u Meissenu (→ porculan).

BOTTICELLI, Sandro (zapravo Alessandro di Mariano Filipepi, zvan B.), * Firenca između 1. III. 1444 i 1. III. 1445, † Firenca tokom svibnja 1510 (pokopan 7. V. u crkvi Ognissanti), talijanski slikar. Nadimak B. ili del Botticello (»bačvica«) primio je od svog starijeg brata Giovannija. U ranoj mladosti bolehljiv, učio je najprije zlatarski zanat. Poslije mu je bio učitelj Fra Filippo Lippi, najznatniji firentinski slikar onoga vremena. Utjecaji učiteljevi očituju se na njegovim najranijim sigurnim djelima, kao što su *Poklonstvo kraljeva* (London, Nacionalna galerija) i mali diptih *Judite i Holoferna* (Firenca, Uffizi). Poslije smrti učiteljeve (1469) utječu na nj Verrocchio, Antonio del Pollaiuolo i Andrea del Castagno. Utjecaj Pollaiolov razabira se osobito u slici *Sv. Sebastijana* (Berlin, Kaiser-Friedrich-Museum), nastaloj 1473—74. Među ranim djelima ističe se još *Poklonstvo kraljeva* (Firenca, Uffizi), na kojoj su prikazani portreti odličnih firentinskih suvremenika, naročito članova porodice Medici, a i autoportret majstora. Kao uvažena slikara mnogo su ga zaposlivali Medicejci. G. 1476 prima nalog, da na pročelju Bargella naslika portrete na smrt osuđenih buntovnika (*Pazzi*). Skoro zatim naruči u njega Lorenzo di Pier Francesco de'Medici za svoju Vilu di Castello alegoriju proljeća, *Primavera* (Firenca, Akademija). Mnogo se raspravljalo o simboličkom značenju ove alegorije, za koju se uzima, da je nastala u povodu smrti Simonette, ljubavnice Giuliana de'Medici. Otuda, možebiti, i neobična nujnost, koja je prožima. Literarni su njezin izvor stihovi Polizianovi: »Ben venga Primavera / Che vuol l'uomo s'inamori...«. Kad je dovršena gradnja Sikstinske kapele u rimskoj Vatikanskoj palači, pozove papa Siksto IV. najznatnije onodobne firentinske slikare, da je ukrase freskama. Bili su to Ghirlandajo, Cosimo Rosselli, Pietro Perugino, Luca Signorelli i B., koji je naslikao tri freske na donjim stijenama kapele. Prva prikazuje različne događaje iz povijesti o povratku Mojsijinu iz Egipta, druga pobunu i kažnjavanje ljudi Korinih, a treća iskušavanje Kristovo i liječenje gubavaca. Osim toga B. je još naslikao među prozorima nekoliko portreta papâ. Ovim se svojim djelima majstor toliko istakao, da mu je papa povjerio vrhovni nadzor nad radovima u kapele. G. 1482 boravi B. opet u Firenci i izvodi po nalogu Lorenza Magnifica freske u Vili dell' Ospedaletto kraj Volterre, koje je u 19. st. uništio požar. G. 1485 slika za kapelu Bardî (u firentinskoj crkvi S. Spirito) veliku oltarsku sliku s *Bogorodicom na prijestolu i oba Ivana* (Berlin, Kaiser-Friedrich-Museum). U isto je vrijeme vjerojatno nastala i druga glasovita majstora alegorijska slika, očito pendant Primavera, *Rodenje Venerino* (Firenca, Uffizi), koju je opet naručio Lorenzo di Pier Francesco

de' Medici za svoju Vilu di Castello. I ovdje je majstoru kao izvor poslužilo jedno mjesto iz Polizianova pjesmotvora »Stanze per la giostra di Giuliano de' Medici«. Prikazana je božica ljubavi, kako je izronila iz mora i kako stoji u školjci, dok je dva zagrljena boga vjetra svojim dahom obasipaju cvijećem i tjeraju prema obali, gdje je dočekuje jedna djevoja, da je odjene cvjetovima izvezenom lakom haljinom, u koje je boja kao u zore. Čini se, da je B. izveo za Lorenza Magnifica još čitav niz sličnih alegorijskih slika, od kojih se do danas sačuvala jedino *Palada Atena, koja vodi Kentaura* (Firenca, Pitti), pa *Venera i Mart* (London, Nacionalna galerija), i one umne interpretacije humanističkih motiva. G. 1487 nastaje tondo (okrugla slika) *Madonna della Melagrana* (Firenca, Uffizi), koju ljepotom kompozicije, izvanrednom osjećajnošću i prekrasnim oduhovljenim andeoskim glavicama još nadmašuje glasovita *Madonna del Magnificat* (Firenca, Uffizi). Između 1488 i 1489 naslikao je B. za kapelu Guardi u firentinskoj crkvi S. Maria Maddalena de' Pazzi *Navještenje* (Firenca, Uffizi), a 1490 veliku oltarsku sliku za crkvu S. Marco (danas Firenca, Akademija), koja prikazuje *Krunisanje Bogorodičino* i svece Marka, Augustina, Jeronima i Eligija, dok su na sitnim donjim slikama (predelama) prikazani prizori iz života Bogorodičina. Osobito je lijepo na toj slici živo pokrenuto kolo anđelčića. U isto vrijeme nastala je velika slika *Bogorodice sa svecima*, slikana za duvne samostana S. Barnaba (danas u firentinskoj Akademiji). Veoma je časnu i važnu zadaću namijenio Lorenzo di Pier Francesco de' Medici B-u, naručivši u njega ilustracije za Danteovu »Božansku komediju«. B. je izveo tri minijature i oko stotinu crteža, kojih se veći dio danas čuva u Berlinu. Najljepši su među njima oni, koji ilustriraju posljednja pjevanja »Čistilišta«. Konačno dovršavanje ovog velikog zadatka spriječili su politički događaji, koji su se zbili poslije smrti Lorenza Magnifica, i progonstvo njegovog sina Piera, a koji nisu ostali bez snažnijeg utjecaja na majstora sama. Drži se, da je on u ovo vrijeme naslikao sliku *Potvora Apelova* (Firenca, Uffizi) uzevši za nju motiv iz Lukijanovog opisa jedne slike Apelove. Čini se, da je B. poslije smrti Savonaroline veoma malo stvarao. Oko 1500 nastala je slika *Rodenje Kristovo* (London, Nacionalna galerija). U njenu grčkom napisu tuži se B. na političko i moralno rasulo svoga rodnoga grada. Malo iza toga naslikao je niz slika za porodicu Vespucci, kojoj su vjerojatno pripadale do danas sačuvane slike *Povijest Virginije* (Bergamo) i *Povijest Lukrecije* (Boston). G. 1502 pozvan je B., da izvede nekoliko slika za »Camerino« Izebele d'Este u mantovanskom dvoru, ali je te slike izveo Pietro Perugino. Čini se, da je u ovo vrijeme nastala i neobično dirljiva *Derelitta* (Rim, zbirka Pallavicini). Nije ispravno pričanje Vasarijevo, da je B. potkraj života živio u nepovoljnim prilikama. B. je bio jedan od najoriginalnijih umjetnika svoga vremena, koji je znao savršeno prožeti svoje slike mnogolikim i dubokim pjesničkim i dramatičkim osjećajem. Bio je i izvanredan slikar portreta, a u pravom smislu riječi nedostizivi tumač humanističkog naziranja u veličajno doba cvata porodice Medicejaca. Znatniji su njegovi učenici Filippino Lippi (sin njegovog učitelja), Biaggio d'Antonio Tucci, a najznatniji suradnici Bartolomeo di Giovanni (t. zv. »Alunno di Domenico«) i jedan po imenu nepoznati slikar, kojega neki učenjaci nazivaju »Amico di Sandro«.

LIT.: P. H. Horne, *Alessandro Filipepi called S. B., painter of Florence*, London 1908; C. Gamba u Thieme-Beckerovu *ALBK*, IV., Leipzig 1910; W. Bode, *S. B.*, Berlin 1921; A. Schmarsow, *S. del Botticello*, Dresden 1923; L. Venturi, *B.*, Rim 1925; Y. Yashiro, *S. B.*, London-Boston 1925. A. Sch.

BOTTICINI, Francesco, * Firenca 1446, † Firenca 1497, talijanski slikar. Prvi mu je učitelj bio Neri di Bicci, dok su kasnije na nj utjecali Verrocchio, Andrea del Castagno, Cosimo Rosselli, Domenico Ghirlandaio, a osobito Botticelli (s kojim je bio duže vremena u tjesnijoj vezi), kako se to jasno razabira u njegovoj slici *Uzašašća Bogorodičina* (London, Nacionalna galerija). Među mnogobrojnim slikama, koje mu se pripisuju, bit će njegove *Bogorodica sa svecima* (Pariz, Louvre), tondo *Bogorodica, koja se klanja božanskom djetetu* (Firenca, Pitti), *Sv. Monika i sv. Augustin* (Firenca, crkva S. Spirito) i nekoliko slike u Empoliju (Collegiata). I njegov sin Raffaello bio je slikar.

LIT.: E. Kühnel, *F. B.*, Strassburg 1906; E. Schaeffer u Thieme-Beckerovu *ALBK* IV., Leipzig 1910. A. Sch.

BÖTTIGER, Karl August, * Reichenbach u Vogtlandu 8. VI. 1760, † Dresden 17. XI. 1835, inspektor kabineta antikviteta, arheolog, filolog, gimnazijski direktor u Wei-

maru, Goetheov savjetnik u pitanjima starina. Veliko poznavanje rimskog života odaje dražesnim stilom pisana knjiga *Sabina oder Morgenszenen im Putzzimmer einer reichen Römerin*, 1803. *Amalthea* je zbirka opisa mitoloških i umjetničkih starina grčkih i rimskih (1820—1825). G. Š.

BOTTIGLIONI, Gino, * Apuania (Carrara) 15. IX. 1887, profesor romanske filologije na sveučilištu u Cagliariu, u Paviji i najposlije u Bologni. Bavi se u više rasprava nekim pitanjima latinske, italske, etruske i romanske fonetike (*La Revue de dialectologie romane, Athenaeum, Annali delle Università toscane, Archivio glottologico ital.*), etimologijama (*Athenaeum, Glotta*) i toponomastikom (*Studi etruschi*, III). Obraduje latinsku liriku 15. st. u Italiji (*La lirica latina in Firenze nella seconda metà del sec. XV*, Pisa 1913; *Lirici latini del sec. XV*, u časopisu *Romagna*, 1913). Najviše se bavi dijalektologijom, osobito Sardinije i Korsike, dovodeći u vezu razvoj jezičnih pojava s etnografijom i folklorom odnosnih krajeva (*Wörter und Sachen; Fonologia del dialetto imolese*, Pisa 1919; *Studi romani; L'Italia dialettale; Lares*). Najvažnije mu je djelo veliki *Atlante linguistico-etnografico italiano della Corsica* (od 10 predviđenih svezaka dosad je izašlo 9, Pisa 1932—1941); to je golemo djelo, bogato ilustrirano, jedan od dosad najboljih lingvističkih atlasa nekoga kraja na osnovi dotjerane metode lingvističke geografije I. Gillierona, i važno je kako za lingvistiku tako i za etnologiju. B. je i u posebnim raspravama pisao o tim pitanjima (*Annali della R. Scuola Normale Superiore di Pisa*). M. D-ić.

BOTTO, 1. Ján, * Vyšný Skalník 1829, † Baňská Bystrica 1881, pripada među najbolje pjesnike Stúrove pjesničke škole. Napisao je krasnu baladnu kompoziciju *Smrt Jánošikova*, u kojoj je prema narodnoj tradiciji idealizirao historijskog hajdučkog vođu Jánošika i uzdigao ga kao junaka slobode, koji je izražavao čežnje slovačkog naroda. Iako su nekolicina slovački pjesnici posezali za obradom janošikovskog motiva, ipak nijednomu nije uspjelo nadmašiti B-ovu pjesmu. Pisao je i lijepe balade u narodnom duhu te rodoljubne i misaone lirske pjesme. J. A.-š.

2. Ján, ml. → Krasko Ivan.

3. Julius, * Rozložna (Gemern) 24. VII. 1848, † Revúca 29. IX. 1926, odvjetnik i slovački historičar. Najvrednije mu je djelo knjiga u dva sveska *Slováci, vyvin ich národného povedomia*. Osim toga izdao je knjige životopisa Jána Franciscija, Jonáša Zaborskoga, Štefana Marka Daxnera, povijest Matice Slovačke, uz mnoge povijesne studije po različitim slovačkim časopisima. Od njih je najpoznatija *Malá revolúcia*, objavljena u Slovenskim Pohl'adima. B. se ubrajao među najbolje slovačke historičare. K. Č.

BOTULIZAM (od botulus »kobasica«) ili allantiasis (od grč. *ἀλλῆσις* »kobasica«) je vrsta težež otrovanja hranom, većinom pokvarenim kobasicama, uslijed djelovanja toksina, što ga izlučuje *Clostridium botulinum* (*Bacillus botulinus* von Ermenghem 1895).

Otrovanje se može raspoznati po dosta tipičnim simptomima, kao što su želučane i crijevne smetnje, grčevi, umor, glavobolja, čak i 12 do 24 sata poslije uživanja pokvarenog mesa; k tomu dolaze simptomi u živčanom sistemu, naročito klijenuti živaca lubanje, poglavito akomodacije, disfagija (teškoća kod gutanja) uz dosta često izlučivanje suza i znoja. Neki nas simptomi podsjećaju na otrovanje atropinom ili velebiljem (*Atropa beladonna*) kod djece, ili pak na otrovanje metilnim alkoholom. Kod izliječenih traju simptomi otrovanja i do 3 mjeseca, dok se u 50% slučajeva svršava smrću obično zbog upale pluća kao posljedice hrane, koja se zaletila u dušnik i pluća.

Liječenje se sastoji u brzom uklanjanju otrovne hrane iz želuca, davanju laksancija, visokih klistira, nadalje simptomatske terapije i davanju specifičnog seruma protiv botulizma. V. V.-ć.

Botulizam (Botulismus) kod domaćih životinja. Osobito u južnoj Africi, Americi i Australiji, mnogo rjeđe u Evropi, javlja se ta bolest kod goveda, kopitara, ovaca, kokoši i divljih ptica, rijetko kod koza i svinja. Uzročnik je *Clostridium botulinum*. Životinje se zaraze, ponajviše u toplo doba godine, inficiranjem hranom ili vodom. Simptomi se bolesti sastoje poglavito u klijenutima, koje potječu od trovanja motornih, živčanih stanica proizužene i hrptene moždine uzročnikovim toksinima. B. može kod životinje naglo izbiti i brzo je ubiti, njegov se tok može nešto produžiti ili razviti u kronični oblik. Čim se bolest ustano, treba škodljivu hranu ukloniti i životinje liječiti

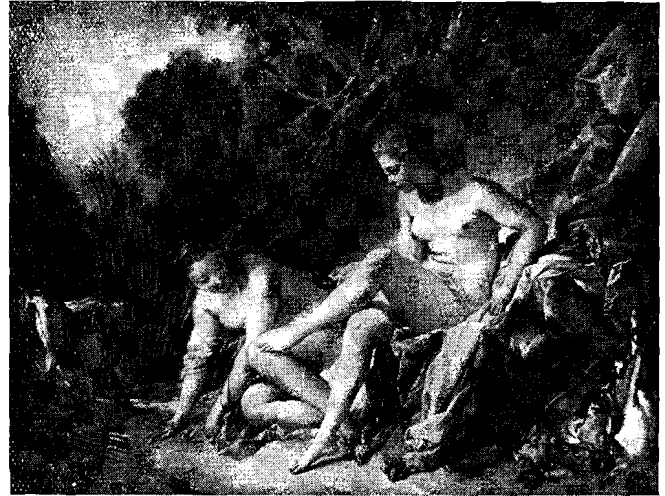
sredstvima, koja brzo otvaraju. Bolesnim životinjama može se još davati kiselo mlijeko ili jogurt i po mogućnosti botulinski i parabotulinski polivalentni antitoksin. L. B.-ć.

BOTUR (*Cladium mariscus* [L.] R. Br.) je trajna, do 2,5 m visoka, močvarna biljka iz porodice šaševka (v.). Ima debeo podzemni podanek s vriježama, snažnu (pri dnu do 4 cm debelu), šuplju nadzemnu stabljiku i plosnate, sivo zelene, do 1,5 cm široke, odozgo oštro grebenaste listove, koji nose na rubovima i na hrptenom grebenu veoma oštre bodljike, a na vrhu su suženi u dugi, trobridni šiljak. Cvjetovi su združeni u prividne klasiće, koji sačinjavaju — skupljeni u glavicama slične cjeline — naročite sastavljene cvatove (anthela). Biljka je jedini srednjoevropski predstavnik svoga roda, koji je inače rasprostranjen u tropskim i subtropskim krajevima. Kod nas raste tu i tamo u stajaćim i lagano tekućim vodama, ali uvijek u velikim množinama, izgrađujući posebnu močvarnu zadrugu, koja je vrlo važna u procesu prirodnog zarašćivanja voda. S. H.-ć.

BOUCHAUD, Pierre de, * Chasselay 24. X. 1866, † Pariz 1925, francuski pisac iz pokrajine Lyonnais. Iza svršenih nauka putovao je po Italiji, gdje ga je dugo zadržala ljubav prema rukopisima i muzejima. Kako je u sebi sjedinio stvaralačku sposobnost, analizatorni duh i neumornu radoznalost, B. se istakao u isto vrijeme kao tumač remek-djela i umjetnika te kao lirski pjesnik. On zauzima znatno mjesto u suvremenoj književnosti. Izražajem kao i jasnoćom vizije pripada posljednjim predstavnicima klasičnoga idealizma. Izdao je pjesničke zbirke: *Rythmes et Nombres*, 1895; *Les Mirages*, 1897; *Le Recueil des Souvenirs*, 1899; *Les Heures de la Muse*, 1903; *Les Lauriers de l'Olympe*, 1907; mnoštvo prozih djela fantastičnoga ili dokumentarnoga karaktera: *Claudius Popelin, émailleur et poète*, 1896; *Vie manquée*, 1895; *Pierre de Nolhac et ses travaux*, 1896; *La Pastorale dans le Tasse*, 1897; *Histoire d'un baiser*, 1898; *Sur le chemins de la vie*, 1900; *La sculpture à Rome*, 1900; *La sculpture à Sienne*, 1901; *Michel-Ange à Rome*, 1902; *Raphaël à Rome*, 1902; *Benvenuto Cellini*, 1903; *Les successeurs de Donatello*, 1903; *Considérations sur quelques écoles poétiques contemporaines*, 1904; *Naples*, 1905; *Etapas italiennes*, 1905; *Tableau de la sculpture italienne au XVIe siècle*. J. de Bologne..., 1906; *La poétique française*..., 1905; *Goethe et le Tasse*, 1907; *G. Carducci*, 1908; *Les Villes d'art célèbres*: Bologne, 1909. P. Cl.

BOUCHER, François, * Pariz 25. IX. 1703, † Pariz 30. V. 1770, francuski slikar. Prve pouke u slikarstvu dao mu je otac Nicolas B., crtač uzoraka i rezbar; zatim mu je kratko vrijeme bio učitelj François Lemoine (1687—1736); bakrorez je učio kod Laurenta Carsa. G. 1721 samostalno je načinio nacрте za ilustriranje francuske povijesti P. Daniela. Na izložbi Exposition des Jeunes svratio je na se pozornost gospodskoga svijeta. Čini se, da ga je putovanje u Italiju (1727) još jače utvrdilo u smjeru, koji je preuzeo od Lemoinea. No kad se vratio u Pariz, gdje je svakako bio 1731, očituje se u njegovu stvaranju sve izrazitija crtačko-linearna sklonost i tada općenito divljenje Rubensovoj školi. Kako je po prirodi bio slabo sklon biblijskoj građi, napustio ju je posve i na osnovi romantične slike *Rinaldo* i *Armida* postao redoviti član Akademije 1734, kad je započeo i nacрте za tkaonicu sagova u Beauvaisu i primio prvu narudžbu dvora. Ova dva pravca u njegovu stvaranju u vezi s brojnim privatnim narudžbama zaokupile odsad veći dio njegova djelovanja. Ipak je našao vremena da uredi jedno izdanje Molièrea duhovitim ilustracijama i da načini mapu pariskih pučkih tipova s brojnim izvornim crtarijama; time je položio temelje potpuno bliske prirodi. Pa i njegovi značajni bukolički prizori (počevši od 1737) osnivaju se na prirodnom crtanju seljačkoga života. Na početku 40-tih godina B. je na vrhuncu stvaranja i uspjeha, a potkraj 50-tih godina osjetljivo već popušta B-ova stvaralačka snaga. Ipak se majstor, koji je 1742—48 vršio i službu nadstojnika dekoracija u pariskoj operi, penje sve više na ljestvici dvorskih i akademskih časti: zahvaljujući utjecaju svoje zaštitnice markize Pompadour dobiva 1752 stan u Louvreu, 1755 postaje nadzornik u pariskoj manufakturi gobelina, a 1765 prvi dvorski slikar i upravitelj Akademije. U posljednje vrijeme svoga stvaranja i opet je pravio skice za religiozne slike.

Sveukupni rad B-a golem je: sam je ocijenio, da ima oko 1000 slika i 10.000 crteža. Njegova opsegom najveća djela služe samo kao ured elegantnih stambenih i svečanih dvorana (mnoga djela u versailleskom dvoru; u

FRANÇOIS BOUCHER, Dijana poslije kupanja
Pariz, Louvre

Hôtel de l'Arsenal, gdje je stanovala markiza Pompadour; u palači Soubise, koja je danas uređena kao narodni arhiv; u vijećnici dvora Fontainebleau), a ima ih i u Louvreu (*Venera u Vulkanovoj kovačnici*; *Rinaldo* i *Armida*; *Pastir* i *pastirica*; *Dijana poslije kupanja*; *Jupiter* i *Kalista*; *Otmica Evrope*), u muzeju u Stockholmu (*Leda*; *Triumf Galateje*; *Opremanje Venerino*) i u londonskoj Wallace-galeriji (*Izlaz* i *zapad sunca*). Bečka Albertina ima vrlo mnogo njegovih crtarija. Osobito je znatan broj reprodukcija, koje je sam B. načinio po vlastitim slikama; naročito su ljudi voljeli reprodukcije Laurenta Carsa, Beauvarleta i one u t. zv. crayon-maniri.

Kao umjetnik, koji je u srži sklon dekorativnosti, stvorio je u tom smislu znatna djela. Pravi je predstavnik tadašnje Francuske, koji je stajao u žarištu društvenoga života, i srdačno općio sa značajnim licima, kao s arhitektom Meissonierom, kazališnim poduzetnikom Monnierom i markizom Pompadour. Najznatniji mu je učenik Fragonard.
LIT.: A. Michel, F. B., Pariz 1886 i 1907; P. Mantz, *Cent dessins de Watteau gravés par B.*, Pariz 1892; A. Frisch, *Gemälde und Zeichnungen nach den von B. und unter dessen Leitung gestochenen Werken*, Berlin 1885—86; G. Kahn, F. B., Pariz 1905; C. M. Bearne, *A court painter and his circle*, London 1913; De Nolhac, B., *premier peintre du Roi*, Pariz 1925.

BOUCHET, Jean, * Poitiers 30. I. 1476, † Poitiers između prvih mjeseci 1577 i kraja 1559, francuski književnik. Učio je u Poitiersu, zaredio se i boravio u Parizu. B. je bio najplodniji pisac svoga vremena, zvali su ga »retoričar«. Prvo njegovo djelo *L'Amoureux transy sans espoir* (1507) zbirka je od više pjesama. Vrlo je zanimljivo djelo *Les Angoisses et Remèdes d'amour du Traverser en son adolescence* (1536). »Traverser« je pjesnikov nadimak. P. Cl.

BOUÉ, Ami, * Hamburg 16. III. 1794, † Vislau (kraj Beča) 21. XI. 1881, francuski geolog, potomak i s očeve i s majčine strane hugenotskih emigranata. Učio je u Ženevi, Parizu i Edinburhu (doktorat medicine 1817), zatim se posvetio prirodnim naukama u Parizu i (1820) u Berlinu. Kako je po majci baštiniio znatak imutak hamburških brodovlasnika De Chapeaurouge, mogao se posvetiti brojnim znanstvenim putovanjima, koja je iz svojih stalnih boravišta Pariza i (od 1835) Beča, odakle mu je bila žena, poduzimao po Francuskoj, Italiji i osobito evropskoj Turskoj, koju je proputovao u tri navrata sakupljajući gradivo za djelo objelodanjeno 1840. G. 1843 izradio je prvu geološku kartu svijeta. Naučio je sve evropske jezike, pa i hrvatski. U Hrvatskoj je bio 1822 i 1824 (te godine istraživao u Radoboju ležište sumpora i fosil. bilja). G. 1875 posjetio je Zagrebačku akademiju (počasni član od 1870) te je prof. Đuri Pilaru pokazao kartoteku potpune naravoslovne bibliografije o Hrvatskoj. Svoj životopis dao je otisnuti 1879 s napomenom, da se knjige razdijele poslije njegove smrti. Primjerak s njegovom posvetom nalazi se u Hrv. akademiji.

BIBL.: *Essai géologique sur l'Ecosse*, Pariz 1820; *Aperçu sur la constitution géologique des provinces illyriennes* (Mémoires de la Soc. géologique de France, 1835); *Géologie de l'Illyrie, de l'Istrie, de la Styrie méridionale et d'une partie de la Croatie* (Ibid., 1836); *Dépôts de calcaire siliceux d'eau douce sur les plateaux créacés du S.-E. de la Bosnie* (Bull. Soc. géol. de France, 1839); *La Turquie d'Europe, ou observations sur la géographie, la géologie, l'histoire naturelle, la statistique, les mœurs, les coutumes, l'archéologie, l'agriculture, l'industrie, le com-*

merce, les gouvernements divers, le clergé, l'histoire et l'état politique de cet empire, 4 sv., Pariz 1840; Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe. Détails géographiques, topographiques et statistiques sur cet empire, 2 sv., Beč 1854; Note sur la géologie de l'Herzégovine, de la Bosnie et de la Croatie turque (Bull. Soc. géographie, Pariz 1859); Coup d'oeil sur l'ethnographie de la Turquie d'Europe, avec des notes sur la configuration de la Bosnie et de l'Herzégovine (Bull. soc. géographie, Zeneva 1861).

LIT.: Autobiographie du docteur médecin A. B., Beč 1879; D. Pilar, A. B. počastni član jugosl. Akademije (Rad 65).

BOUGAINVILLE, gorovit i šumovit otok u Melaneziji, najzapadniji i najveći u Salomonskom arhipelagu, na obalama kamenit, u unutrašnjosti plodan, 8.800 km² i oko 45.000 stan., od 1899 njemačka kolonija, a od 1921 pod mandatom Australske savezne države, nazvan po francuskom pomorcu, koji ga je otkrio 1768.

BOUGAINVILLE, Louis-Antoine de, * Pariz 11. XI. 1729, † Pariz 31. VIII. 1811, isprva pravnik, kasnije časnik na kopnu i moru te napokon zaslužni pomorac. On je poduzeo 1766—69 prvu francusku plovidbu oko zemlje na brodovima La Boudeuse i L'Étoile s mnogo prirodoslovaca. Prošao je Magalhaesovim prolazom do otočja Samoa, Salomon i Bismarck, pohodio Novu Gvineju, Moluke i Malajsko otočje. O tome je napisao *Description d'un voyage autour du monde* u dva sveska (1771—72). Sudjelovao je u sjeveroameričkom ratu za nezavisnost. Za vrijeme francuske revolucije bavio se samo znanostima, postao je član Instituta i Bureau des longitudes. Napoleon mu je dao čast senatora i naslov grofa.

LIT.: Pascal, *Essai historique sur la vie et les ouvrages de B.*, Marseille 1831; J. Dorsenne, *La vie de B.*, Pariz 1930.

BOUGAINVILLEA, biljni rod por. *Nyctaginaceae* (→ prostolatičnice). Grmovi iz Južne Amerike s izmjeničnim zimzelenim listovima i malenim neuglednim cjevastim cvjetovima žučkaste boje, koji su opkoljeni krasno ružičasto ili crveno obojenim velikim zaliscima. Uglavnom se goje dvije brazilske vrste penjačica, *Bougainvillea glabra* Choisy i *B. spectabilis* Willd. Bugenvileje se sade u okolici Dubrovnika, u Hercegovnom, na Korčuli i Hvaru u vrtovima za ukras uz ograde, sjenice i t. d. One zahtijevaju južni prisojni položaj, zaštićen od vjetrova, osobito od bure. U hladnijem položaju zimi pozebu.

Istoj porodici, koja se odlikuje cvjetovima s jednostavnim peteročlanim ovajem i s 5 ili manje prašnika te jednogradnom plodnicom, pripada još noćurak (v.). Z. A.

BOUGIE (franc. »svijeća, voštanica«), 1. radi slična oblika nazvan je tako kirurški instrumenat od elastičnog materijala, većinom svilenog pletiva, koje je natopljeno posebnim lakom ili kaučukom. Upotrebljava se kao sonda za pretragu tjelesnih kanala, na pr. mokraćne cijevi ili jednjaka, da se ustanove suženja, strana tijela ili novotvorine. Ulažući sve deblje b. postepeno raširujemo suženja od brazgotina iza upala ili opržina lužinom ili kiselinom. R. P. é.

2. B. je tanki elastični šuplji štapić, napravljen od kakaova maslaca, glicerinske želatine ili arapske gume u posebnim kalupima. Različne je dužine i debljine, a služi poput katetera te se stavlja u rane ili otvore na tijelu, da odvede sekret ili ekskret.

Ime »bugie« služi često i kao sinonim za sve ljekovite štapiće (Bacilli medicati), koje stavljaju kao lijek u rane ili druge uske otvore na tijelu. Osnovna im je masa kakaov maslac, arapska guma ili želatina, a djelatne su tvari razdijeljene jednoliko ili samo na površini. B. A.

BOUGLÉ, Célestin, * 1870, † 1940, francuski sociolog i istaknuti javni radnik, profesor na Sorbonni, jedan od najvažnijih suradnika Durkheimova. Raspravlja većinom probleme političkog značaja. U pitanju podrijetla i razvoja demokratskih ideja B. smatra, da one imaju svoj korijen u faktorima demografske prirode. Kad god volumen, gustoća i heterogenost stanovništva prijede određeni stupanj, dolazi do socijalnih diferenciranja i miješanja ljudi raznih slojeva, ideologija, boja i t. d., a time se raspršuje predrasuda o prirođenim pravima pojedinaca i na njezino mjesto stupa ideja »čovjeka uopće«, bratstva i jednakosti svih ljudi (*Les idées égalitaires*). Podrijetlo kasta u Indiji nalazi B. u odredbama religija, koje daju naročita prava određenim grupacijama (*Essai sur le régime des castes*). U djelu *La démocratie devant la science* brani B. demokraciju od raznih prigovora. Osim spomenutih važnija su mu još djela: *Qu'est-ce que la sociologie?*; *Les sciences sociales en Allemagne*; *Leçons de sociologie sur l'évolution des valeurs*; *Syndicalisme et démocratie*; *Vie spirituelle et action sociale* i t. d. Glavna mu je zasluga, da je zagovarao primjenu sociološkog gledanja na svim područjima društve-

nih nauka. Nastojao je spojiti Durkheimov pozitivizam sa Simmelovim formalizmom, te je uopće radio na zblizanju franc. i njem. sociološke škole. S. Ž.

BOUGUER, Pierre, * Croisic (Bretanja) 1698, † Pariz 1758, francuski fizičar. Osnovao je fotometriju, nauku o mjerenuju svjetlosti, te je našao, da Sunce rasvjetljuje Zemlju otprilike 300.000 puta jače nego puni Mjesec, kada je taj u srednjoj udaljenosti (u istinu je taj količnik približno 460.000). Sudjelovao je kod izmjerivanja meridijanskog stupnja u Peruu i prvi je mjerio srednju gustoću Zemljinu. Njegov *Essai d'Optique sur la gradation de la lumière* izdao je 1729, opsežni *Traité d'Optique sur la gradation de la lumière* posthumno izdao La Caille 1760. St. H.

BOUHOURS, Dominique, * Pariz 15. V. 1628, † Pariz 27. V. 1702, francuski kritičar i gramatičar; isusovac. Stupa u red 1644, a 1662 bude zaređen. Dvadeset godina djeluje kao nastavnik. Nakon jedne misije u Dunkerqueu svrati na sebe pozornost Colberta, nastani se u Parizu i započe karijeru književnika i društvenoga čovjeka. Knjiga *Les Entretien d'Ariste et d'Eugène* (1671) pribavi mu slavu. U njoj je niz različitih razgovora, od kojih drugi raspravlja o francuskom jeziku, ali bez mnogo originalnosti. Knjiga *Doutes sur la langue française* (1674) izaziva žestoku kritiku Ménagea, kome B. odgovori u *Remarques nouvelles sur la langue française* (1674) i kasnije u *Autres remarques nouvelles sur la langue française* (1692). Ova tri posljednja djela učiniše B-a pravim učiteljem jezika njegova pokoljenja. Najbolji pisci onoga vremena, na pr. Bossuet, držali su vrlo mnogo do njegova mišljenja.

BIBL.: Druga djela: *Manière de bien penser dans les ouvrages de Pespriit* (1687), *Pensées ingénieuses des anciens et des modernes* (1691).

LIT.: G. Doncieux, *Un jésuite homme de lettres au XVIIe siècle: le père B.*, Pariz 1886. J. D. e.

BOUILHET, Louis Hyacinthe, * Cany (dép. Seine-Inférieure) 27. V. 1821, † Rouen 18. VII. 1869, franc. književnik. Nakon uspješnih nauka služi kao pomoćni liječnik kod oca G. Flauberta, s kojim ga je od mladosti vezalo prijateljstvo. No doskora napusti kirurgiju posvetivši se književnosti. Započeo je pjesmom *Melaenis* (1851), rimskom pričom iz doba cara Komoda. G. 1859 sakupi, pod naslovom *Festons et Astragales*, pjesme nazvane *Les Fossiles*, u kojima je nastojao prikazati epizode geoloških grčeva kugle zemaljske, te kratke pjesme po kineskom uzoru. Kao kazališni pisac napisao je *Madame de Montarcy* (1856); *Hélène Peyron* (1858); *Oncle Million* (1860); *Dolorès* (1862); *Faustine* (1864); *La Conjuración d'Amboise* (1866); *Mademoiselle Aissé* (1872). Nedovršene su komedija *Sexe faible* i dramska priča *Le Coeur à droite*, na kojoj je surađivao Gustav Flaubert. Posmrtno je njegove pjesme sakupio Flaubert pod naslovom *Dernières chansons* (1872, a u novom izdanju, napisavši i predgovor, 1880).

Flaubertovo prijateljstvo pribavilo je B-u slavu ne manje nego njegova vlastita djela. Posjedovao je, kako je rekao Barbey d'Aureville, »lakoću pjesnika, ne snagu«. Može se držati pretečom »parnasovaca«.

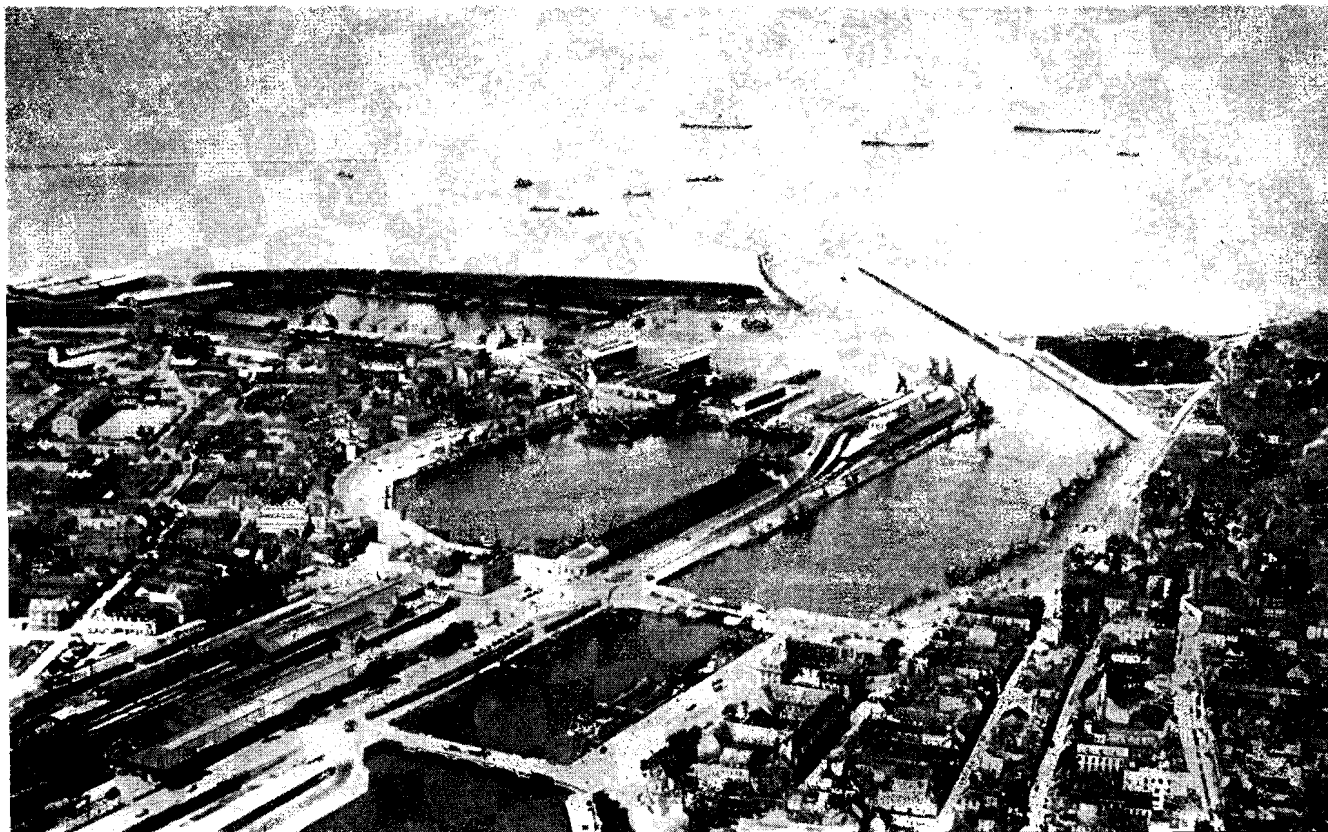
LIT.: La Ville Mirmont, *Le poète L. B.*, Pariz 1888; L. Letellier, *B., sa vie et ses oeuvres*, Pariz 1919. P. Cl.

BOUILLON, grad u južnoj Belgiji, u provinciji Luksemburg, blizu francuske granice, na slikovitu položaju ispod visoke klisure, na kojoj se još i danas nalaze ostatci dvorca Gottfrieda Bouillonškoga, koji je grad prodao biskupu u Liègeu, kad je krenuo na križarsku vojnu (1095). Iza Luja XIV. grad je bio pripojen Francuskoj sve do 1815. D. Ž.

BOULANGER, Georges, * Rennes 29. IV. 1837, † Ixelles 30. IX. 1891, francuski general i političar. Odlikovao se za ratova u Italiji 1859, Kini 1861—64, protiv Njemačke 1870—71 te kod ugušivanja komune u Parizu. G. 1884 preuzima zapovjedništvo u Tunisu, 1886 postaje ministar rata u kabineta Freycineta te 1887 Gobleta. Zagovarao je ideju revanša, zbog čega je postao popularan. Povećanjem vojničkog proračuna znatno je pojačao vojsku osobito na njemačkoj granici. U travnju 1887 jedino je Bismarckova popustljivost spriječila rat. Udaljen iz vojske 1888 stupa u politiku i parlamenat te osniva stranku, koja se naziva po njegovu imenu, a pomažu ga i monarhisti. G. 1889 optužen zbog prevratnih osnova pobjegao je u Bruxelles. Osuđen na doživotni progon ubija se na grobu svoje ljubavnice. Sl. P. é.

BOULANGERIT → Bulanžerit.

BOULAY-PATY, Félix Cyprien Evariste, * Donges 1804, † Pariz 1864, francuski književnik iz Bretanje. G. 1834 izdao je romantičnu autobiografiju *Elie Mariaker*, gdje

BOULOGNE SUR MER, Luka

(Cliché E. P. A. Moreau)

je idealizirao svoju prvu ljubav i bilježio svoje uspomene iz djetinjstva. Objavio je *Le Corsaire*, dramu, u kojoj nasljeduje Byrona, i dvije zbirke pjesama: *Odes* (1844) i *Sonnets de la vie humaine* (1851, 1852). Njegova neizdana djela štampana su poslije njegove smrti pod naslovom: *Poésies de la dernière saison* (1865). B.-P. je odličan slikar seoskoga života u Bretanji početkom 19. st. P. Cl.

BOULLE (Boule), Charles André, * Pariz 11. XI. 1642, † Pariz 28. II. 1732, franc. umjetni stolar. Luj XIV. dao mu je stan u Louvreu i imenovao ga redovnim rezbarom kraljevskih pečata. Izradio je brojne namještaje za Louvre i dvorce Versailles i Fontainebleau. Pokućstvo je većinom radio od skupocjenog drva (osobito od ebanovine), ulazući u nj ornamente od kornjačevine, sedefa, cizelirane bronce i bjelokosti. Pokućstvo, što ga je on radio (po njemu je taj stil dobio ime Boulle), odlikuje se jednostavnošću oblika te je u velikoj cijeni. B. se bavio i graditeljstvom, slikarstvom i rezbarstvom.

BOULOGNE SUR MER, važna francuska luka na obali kanala La Manche i glavno mjesto départementa Pas de Calais. Pristanište leži u proširenom koritu rijeke Liane. B. s. M. središte je razvijenog obalskog i pućinskog ribolova i važno pristanište za brzi saobraćaj s Vel. Britanijom (Folkestone), a ima značaj i kao pomoćna mornarička baza. Dosta je razvijen i veleobrt, osobito metalni. Ima 52.371 stan. (1936). U povijesnom gornjem gradu, osim drugih lijepih zgrada, osobito je poznata katedrala.

Mjesto je poznato već u galorimskoj periodu pod imenom Gesoriacum. Pri kraju periode Zapadnog rimskog carstva svedeno je na utvrdu Bononia ili Bononia; na mjestu ove je današnji gornji grad. U srednjem vijeku sjedište je grofovije *Boulonais*, koja je mijenjala različite francuske gospodare, a neko je vrijeme pripadala i Englezima. G. 1805 Napoleon je u B. s. M. bio sakupio veliku vojsku za pohod na Englesku. J. R.-é.

B. s. M. bio je za vrijeme svjetskog rata, kao i Calais, cilj njemačkih ofenziva na Sommi (1918) i u Flandriji. I 1939—40 je B. bio s Calaisom i cijelim prostorom Pas de Calaisa glavni cilj obuhvatne njemačke ofenzive nakon prodora preko Meuse. Njemačke oklopljene divizije zauzimaju u teškim borbama gradove u okolici, pa i sam B., koji je njemačka vojska još više utvrdila napose teškim baterijama i tu uredila zračne baze. Sl. P.-é.

BOURBAKI, Charles Denis Sauter, * Pau 2. IV. 1816, † Bayonne 22. IX. 1897, francuski general. Istakao se u krimskom (1854) i talijansko-francusko-austrijskom ratu kod Solferina (1859). G. 1870 bio je zapovjednik francuske carske garde kod vojske na Rajni. Pošto je pobjegao iz opkoljenoga Metza, iza uzaludnih pregovora s caricom Eugenijom o miru, preuzima zapovjedništvo istočne vojske u studenom 1870, da oslobodi Belfort, što mu je onemogućeno bitkom na Lisaini (15.—17. I. 1871). Kad je bio prisiljen povući se prema švicarskoj granici, pokušava samoubojstvo, dok njegova vojska prelazi u Švicarsku, gdje je bila razoružana. G. 1873 B. je postao zapovjednik 14. vojnog zbora u Lyonu, a 1881 je umirovljen.

BOURBON, 1. ime (prema keltskom *borbo*, od čega dolazi ime boga toplih izvora Borvo ili Bormo; franc. bourbe »blato«) više mjesta u Francuskoj, koja imaju tople izvore. Najpoznatije B.-l'Archambault, toplice u srednjoj Francuskoj i tvrđi grad, sjedište vojvoda od B., znamenito po sjajnom dvoru u doba provansalske književnosti.

2. Lenski posjed u srednjoj Francuskoj, kojeg su gospodari bili najprije vazali grofova od Bourgesa, a od 10. st. neposredni podložnici krune. Pripadao je redom porodicama Archambault i Dampierre, koje su po njem nosile naslov, te jednoj grani kraljevske dinastije Capet, koja je pod imenom B. vladala Francuskom (1589—1792 i 1814—48), a u 18. st. dala vladarske kuće Španjolskoj (do 1931), Napolju, Parmi i Lucci (do 1860) te Etruriji (1801—7).

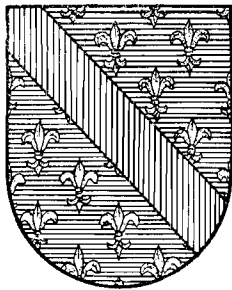
3. Otok → *Réunion*.

BOURBON, porodica. Do 1589. Prvi poznati član porodice B. je Aymar (Adhemar) početkom 10. st. B-i su brzo osilili i ušli u red najmoćnije francuske vlastele. Po ženidbi (1276) Roberta od Clermonta, sina Luja IX., prelazi posjed i naslov B. (od 1327 vojvodski) na tu granu dinastije Capet. Kao knezovi kraljevske krvi i moćni vazali, koji su žcnidbama i baštinom stekli daljnje velike posjede, B-i daju Francuskoj mnoge vojskovođe, državnike, biskupe i kardinale. Robertovi unuci Petar I. i Jakov I. začetnici su dviju glavnih grana. Starija grana izumrla je 1527 s connétableom Karlom, vojvodski je naslov utnuo (Luj XIV. podijelio ga je opet Velikom Condéu, te ga odonda nose najstariji sinovi knezova Condé), a posjedi su zapali kruni. Jedan ogranak, čija je zakonitost prijeporna, živi i danas kao grofovi B.-Busset.

I mlađa je grana (B.-La Marche) od velikog značenja u francuskoj povijesti, a među ostalim stekla je ženidbom 1364 grofoviju Vendôme. Podijelila se na ogranke B.-Vendôme i B.-Montpensier. Posjedi potonjega prešli su po utruću muške ženidbom na orleansku granu kraljevske kuće B. Karlo grof od Vendômea († 1537) postaje 1515 vojvodom, a 1527 po smrti connétablea Karla glavom kuće B. Jedan od njegovih sinova začetnik je kneževske kuće Condé (izumrla 1830) s pokrajnim ograncima B.-Conti (1814) i B.-Soissons (do 1641), a najstariji Karlov sin Antun († 1562) oženi se 1548 Ivanom d'Albret i postaje tako kraljem Navarre. Po utruću kraljevske kuće Valois prelazi red nasljedstva na kuću B.-Vendôme. Katolička je liga proglasila 1589 brata Antuna Navarskoga, staroga kardinala Karla Bourbonnskoga, za kralja pod imenom Karla X., ali se on nije mogao održati. Nasuprot, Antunov je sin uspio ostvariti svoje pravo na krunu zavladaвши kao Henrik IV.

Kraljevska kuća B. u Francuskoj. Henrik IV. i njegovi potomci podigli su kraljevsku vlast, proveli do kraja ujedinjenje Francuske i učinili je velevlašću. Oni su znatno, a za Luja XIV. upravo odlučno, utjecali na sudbinu Evrope. Francuska je revolucija srušila B., ali ih restauracija vraća 1814—30. Na mjesto starije grane, koja 1883 utrnjuje s pretendentom Henrikom V., uspostavlja srpanjska revolucija građansko kraljevstvo s Lujem Filipom (1830—48) iz mlađe grane vojvoda od Orléansa, koji potječu od brata Luja XIV. Ta grana živi i danas, pa francuski rojalisti (v.) smatraju glavu orleanske kuće pretendentom na francusko prijestolje.

Španjolski B. Luj XIV. uspijeva, da njegov unuk dođe na španjolsko prijestolje kao Filip V. (1700—46). S Filipom V. počinju španjolski B., koji vladaju u izravnoj muškoj lozi sve do smrti kralja Ferdinanda VII. (1808—33). Kad je on umro, prizna jedan dio cortesa za nasljednicu njegovu kćer Izabelu (1883—68), dok drugi proglasi za kralja Ferdinandova brata Don Carlosa. Zbog toga dođe do rata između Izabele i Karlista, u kojem pobjeđi Izabela 1839. Revolucija 1868 sruši monarhiju, ali je 1874 pozvan na prijestolje Izabelin sin Alfons XII. (1874—85). Njega naslijedi sin Alfons XIII. (1886—1931, † 1940), koji se radi revolucije 1931 odreče prijestolja.

BOURBONSKI GRB

Poslije njega slijede: Franjo I. (1825—1830), Ferdinand II. (1830—1859) i Franjo II. (1859—1860), koga istjeraše 1860, kad se Napulj pridružio kraljevini Italiji.

Bourboni u Parmi, Lucci i Etruriji. Kad je 1731 izumrla muška loza porodice Farnese u Parmi, postao je vojvodom Karlo, sin Filipa V. i Elizabete Farnese. Kako je on već 1735 postao napuljski kralj, dobije 1748 Parmu i Luccu njegov brat Don Filip (1748—65). Njega naslijedi Ferdinand (1765—1802), koji mirom u Lunévilleu 1801 dobije Toskanu, a ugovorom u Aranjuezu 1801 morade ustupiti vojvodstvo Francuskoj, dok je njegovu sinu Lodoviku (1801—03) dana Etrurija kao kralju. Već sina Lodovikova Karla Lodovika (1803—07) riješi Napoleon prijestolja. G. 1814 dobije Karlo vojvodstvo Luccu i uze ime Karlo II. (1815—47), a poslije smrti Marije Lujze vraćena mu je 1847 i Parma. G. 1849 odreče se prijestolja u korist svoga sina Karla III. (1849—54); njegova nasljednika Roberta (1854—59) protjeraju ustaše i proglašaju 1860 sjedinjenje s kraljevinom Italijom. Od dvadeset sinova i kćeri vojvode Roberta istakli su se princ Siksto (* 1886) i Zita, udata za Karla I., posljednjeg austrijskog cara i hrvatsko-ugarskoga kralja.

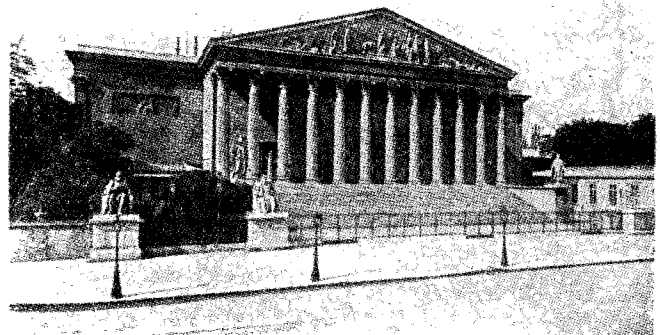
Bourbon Karlo, * 17. II. 1490, † Rim 6. V. 1527, posljednji vojvoda B., connétable Francuske. On se oženi svojom rođakinjom Suzanom, kćerkom Petra, vojvode B., i Ane Francuske, i sjedini tako velik dio posjeda porodice, pa je njegov posjed, sa središtem u Moulinsu, u kojem je i stolovao, bio prava mala država unutar Francuske. Borio se zajedno s Lujem XII. od 1507 do 1514, pa ga je zbog njegove hrabrosti kod Agnadella 1509 i Marignana 1515 imenovao Franjo I. za connétable Francuske. G. 1516 ostaje u Italiji kao generalni namjesnik i bori se s vojskom cara Maksimilijana. Uvrijeđen u svom ponosu, što nije u ratu protiv cara Karla V. 1521 dobio zapovjedništvo prednjih četa, ohladi prema kralju Franji. Uto je umrla 1521 njegova žena, koja mu je oporučno ostavila sva svoja imanja. Franjo I. traži, da se ta imanja vrate kruni, odnosno njegovoj majci, koja je postavila neka svoja prava na njih. I inače se razdor između connétablea i Franje nije dao izbjeći, jer je prvi htio da u svojim posjedima bude pravi gospodar, a drugi je nastojao oživotvoriti svoj apsolutistički i centralistički program. Kad je Franjo I. predao pitanje nasljedstva Karlove žene pariskom parlamentu, poče Karlo 1522 pregovarati i s carem Karlom V. i s engleskim kraljem Henrikom VIII. Videći opasnost nastojao je Franjo I., da se sporazumije s Karlom, ali taj pobježe najprije u Franche-Comté, a zatim u Italiju, gdje ga Karlo V. imenova 1523 vrhovnim zapovjednikom svoje vojske i generalnim namjesnikom carstva. Kao zapovjednik pobjeđi Franjinu vojsku kod Sesije 1524 i Pavije 1525 i zauzme milansku citadelu 1526. G. 1527 krene na papinski Rim. Svojoj vojsci, sastavljenoj od plaćenika različitih narodnosti, obećava nagradu pljačku grada, ali prilikom juriša pogine. Njegove čete osvoje na to Rim i opljačkaju ga (Sacco di Roma). S njim izumre starija grana bourbonske porodice.

LIT.: J. B. Béraud, *Histoire des sires et ducs de Bourbon*, 4 sv., Pariz 1835—1836; J. L. Desormeaux, *Histoire de la maison de Bourbon*, 5 sv., Pariz 1772—88; L. Dussieux, *Généalogie de la maison de Bourbon de 1256 à 1869*, Pariz 1869, i 2. izd. 1872; G. Depeyre, *Les ducs de Bourbon*, Pariz 1897; A. Viollet, *Histoire des Bourbons d'Espagne*, Pariz 1943; B. Croce, *Storia del regno di Napoli*, Bari 1925; H. Bedarida, *Les premiers Bourbons de Parme et d'Espagne*, Pariz 1928; C. Fano, *I primi Borboni a Parma*, Parma 1890; A. de Rubie, *Antoine de B. et Jeanne d'Albret*, 2 sv., Pariz 1881; Schwarzenau, *Der Connétable Karl von Bourbon*, Berlin 1852.

G. N.

BOURBONNAIS, stari naziv za kraj u srednjoj Francuskoj, koji obuhvata današnji département Allier i dijelove départementa Cher, Creuse i Puy de Dôme. To je pitom i brdovit kraj, kojim u pravcu J—S protječu Loire i Allier. Zemljište je sastavljeno iz stijena različite starosti i čini prijelaz između arhajskih i paleozojskih naslaga centralnog masiva na jugu i mladih sedimentata pariskog basena na sjeveru. Doline rijeka vrlo su plodan kraj, naročito dio Limagne u dolini rijeke Allier. Osobito bogatstvo čine brojna mineralna vrela, među kojima su najpoznatija Vichy i Bourbon-l'Archambault, po kojemu je i nazvana pokrajina. Za monarhije je B. upravna jedinica s glavnim gradom Moulinsom. J. R.-é.

S umjetničkog je gledišta B. možda najneuglednija između svih francuskih pokrajina. Stisnuta među svojim susednicama Bourgogne, Auvergne, Berry, ona se nije nikada oslobodila utjecaja, koji su njom zavladali. Prema tomu imade neznatnu privlačivost za učenjaka. Literatura u narječju je obilna, ali ono, što se od nje poznaje, ne zaslužuje veće pažnje. Prava burbonska poezija nalazi se u sitnim narodnim izrekama, u osjećajnoj pjesmi, koju pjeva seljak uz rad ili u svečanim zgodama svog života: na krštenjima,

BOURBONSKA PALAČA U PARIZU

svadbama, sijelima, ali bi je još trebalo skupiti i utvrditi prije, nego što propadne zajedno sa starim običajima.

Što se tiče pocizije na francuskom jeziku, ta se pokrajina opravdano ponosi pjesnicima, koji se zovu: Pierre de Nesson, Henri Baude, učnik Villonov, Jean de Lingendes, nježan i skladan pjesnik, i Théodore de Banville, ali ti su pisci slabo povezani sa svojim zavičajem. P. Cl.

BOURBONSKA PALAČA (Palais-Bourbon) u Parizu na obali Seine (Quai d'Orsay). Građena u prvom pol. 18. st. za porodicu Bourbon-Condé, postaje 1790 vlasništvo države (»kuća revolucije«), a 1795 sjedište zakonodavnih skupština. Njezino pročelje na obali Seine dobio je današnji oblik 1807. Kako je u njoj sijelo zastupničke kuće, služi B. p. u prenesenom značenju kao naziv za zastupničku kuću.

BOURDALOUE, Louis, * Bourges 20. VIII. 1632, † Pariz 13. V. 1704. Podatci su o njegovoj mladosti nepotpuni, a i čitav njegov život bio je bez osobitih događaja. Stupivši u isusovački red najprije se bavio nastavom. Propovijedati je počeo u pokrajini. Uspjeh je bio tako velik, da je bio pozvan u Pariz (1669), zatim na dvor (1670), gdje je propovijedao *Advenat* 1670, 1684, 1686, 1689, 1691,

LOUIS BOURDALOUE
Pariz, Bibliothèque Nationale

1693, 1697, i *Korizme* 1672, 1674, 1676, 1680, 1682 i 1695 s vanrednim uspjehom. O tome svjedoče pisma Mme de Sévigné, a Voltaire je mogao reći, »otkada se pojavio B., Bossueta nisu više smatrali pravim propovjednikom«. Govori mu se odlikuju bitnim moralnim i suvremenim značajem. Predmeti njegovih govora ljudske su mane i najznačajnije moralne potrebe njegova vremena (*Sur l'ambition*, *Sur la pénitence*, *Sur le devoir des pères*, *Sur l'aumône*). Da bi što jače djelovao na slušaoce, B. crta portrete, kojih je sličnost očigledna (Pascal u *Sermon sur la médisance*, Arnauld u *Sermon sur la sévérité chrétienne*). Duboko analizira ljudsku dušu, tako da su neke odlomke njegovih govora poređivali sa stanovitim crtama Molièrovih komedija. Ne pokušava da gane, nego da uvjeri razum, i daje praktična pravila za vladanje. Njegova je metoda sasvim logična. Umovanje čvrsto povezano, koje »ne zna oduška« (Mme de Sévigné), kao da se kupa u savršenoj i neprekidnoj jasnoći. Stil, jednostavan i bez retorike, oživljavaju široki pokreti, ali bez velike raznolikosti. Taj sklop duševnih, moralnih i umnih odlika, potpuno odgovaraše ukusu suvremenika.

BIBL.: Govori, koje danas posjedujemo, nisu onakvi, kako ih je izrekao. Bili su prerađivani, mijenjani, a katkada je više njih bilo svuđeno u jedan. Moderni kritičar Griselle pokušao je, upotrijeбивši neodobrena izdanja i bilješke slušača, uspostaviti prvobitni oblik nekih govora. Prvo izdanje, koje je vjerojatno priredio većim dijelom sam B., jest postumno (1707—34, 16 sv.). *Oeuvres*, izd. Delhomme et Briquet, 6 sv., 1903; *Oeuvres*, krit. izd. E. Griselle, 2 sv., 1919—22; *Sermons inédits*, izd. Griselle, 1901; *Nouveaux sermons inédits*, izd. Griselle, 1904.

LIT.: A. Feugère, *B., sa prédication et son temps*, 1874; P. Belin, *La société française au XVIIe siècle d'après les sermons de B.*, 1875; M. Lauras, *B., sa vie et ses oeuvres*, 1881; H. Chérot, *B. inconnu*, 1898; *B., sa correspondance et ses correspondants*, 1899; *Iconographie de B.*, 1900—03; E. Griselle, *Histoire critique de la prédication de B.*, 2 sv., 1901; *Le ton de la prédication avant B.*, 1906; Castets, *B., la vie et la prédication d'un religieux au XVIIe siècle*, 2 sv., 1901—04; J. C. Réville, *Herald of Christ: L. B., S. J., King of preachers and preacher of kings*, New York, 1922. J. D.-e.

BOURDELLE, Émile-Antoine, * Montauban (Tarn-et-Garonne) 30. X. 1861, † Vesinet 1. X. 1929, francuski kipar i slikar. Učio je u École des Beaux-Arts u Toulousi, a kasnije u Parizu kod Daloua i Falguièrea. Od 1890—1905 radi u ateljeru Rodinovu. Prva su njegova djela (izložena najprije u Salon des Artistes Français, a poslije u Société nationale des Beaux-Arts u Parizu) nastajala od 1883 dalje.

Bile su to većim dijelom portretne biste (M. Marais, mar. kiza de Mari, Coquelin stariji i mlađi, Champsaur, Michelet, Julien Tellier, Arago, Cladel), prve studije za kasnije spomenike (kao za onaj u Montaubanu, *La Défense*) i statuete s genre-motivima. Ovo prvo razdoblje njegova razvoja traje od prilike do 1900, kad B. nalazi konačno onaj put, kojim će dalje poći. Te naime godine nastaje njegova

É.-A. BOURDELLE

Tête d'Apollon (kasnija redakcija iz godine 1909). Već ovo djelo odaje njegovo nastojanje, da se sve više približi antiknoj grčkoj skulpturi i da posve prekine sa svojim tadašnjim romanticizmom. Različita manja djela, nastala od 1903 do 1907, označuju ovaj njegov novi smjer, koji onda u kipu *Héraclès archer* (1909) doseže svoj vrhunac. Njime je B. polučio svoju potpunu nezavisnost, njime je podigao svoj glas protiv plastičkog impresionizma. Skulptura za nj ne znači jednostavno kopiranje prirodnog

modela nego složenu arhitekturnu konstrukciju. Ovo njegovo naziranje o bitnosti plastične tvorevine nalazi savršeno izražaj u djelima, koja je izveo za pariski Théâtre des Champs-Élysées, što su ga bila sagradila braća Perret. To su: *Tragédie*, *Comédie*, *Danse*, *Musique*, *Sculpture*, *Architecture*, *Apollon et les Muses* i reljefi *L'âme héroïque* i *L'âme passionnée*. Poslije smrti Rodinove (1917) postaje B-ov ateljer stjecište mladih evropskih i američkih kipara, a on sam (uz Maillola) predstavnik suvremenog francuskog kiparstva. Među djelima, koja su inspirirali antiki motivi, ističu se: *Le centaure mourant* (1914), *Bacchante portant Eros* (oko 1920), *Sapho* (1925), *L'enlèvement d'Europe* (1929). Među spomenicima su najvažniji: *Vierge d'Alsace* (1922), generala Alveara (Buenos Aires, 1918—1923), Adama Mickiewicza (Pariz, 1920—1929) i *La France accueillant les combattants d'Amérique* (Blaye, Gironde, 1924). Među kasnijim portretima ističu se: Anatole France, Auguste Perret, Sir James Frazer, Michel Cognacq, gosпода J. Lion i Krishnamurti. B. se istakao i kao slikar (dekorativne freske s mitolojskim motivima u Théâtre des Champs-Élysées), kao izvanredan ilustrator (Madrus, *La reine de Saba*; Clemenceau, *Démosthène*; Flaubert, *Légende de Saint Julien l'Hospitalier*; *Epigrammes grecques* u prijevodu Couchouda i Maublanc) i kao pisac mnogobrojnih eseja i članaka.

LIT.: M. Dormoy, *L'enseignement du maître sculpteur A. B.* (Mercure de France), Pariz 1922; M. Pays, *A. B. (L'art et les artistes VII.)*, Pariz 1923; K. Parks, *B. (Art in America XII)*, New York 1924; L. Gillet, *Notices sur B. (La Revue de l'art)*, Pariz 1928; *Catalogue de l'exposition d'oeuvre d'É.-A. B. à l'Orangerie*, Pariz 1931; G. Varenne, *B. par lui-même, Sa pensée et son art*, Pariz 1937. A. Sch.

BOURDICHON, Jean, * oko 1457, † 1521, francuski slikar i minijator. Živi i djeluje u Toursu. G. 1478 u službi je kralja Luja XI. i dekorira kapelu u dvoru Le Plessis-les-Tours. Poslije je u službi Karla VIII. i Luja XII., za kojega ženu Anu od Bretagne izvodi svoje najznatnije djelo, rukopis *Livre d'heures* (Pariz, Nacionalna knjižnica). U službi Franje I. slika portrete, svetačke slike, ali naročito minijature, kojima su ukrašeni rukopisi *Heures d'Aragon* (izveden za napuljskog kralja Ferdinanda) i *Tourski misal* (Pariz, Nacionalna knjižnica).

LIT.: P. Durrieu, u Thieme-Beckerovu *ALBK*, IV., Leipzig 1910; E. Mâle, *Art et artistes du Moyen-Age*, Pariz 1927. A. Sch.

BOURDIGNÉ, Charles, 16. st., francuski pisac, rođen u Angersu. Napisao je *La Légende ou les Gestes et dictes joyeux de maistre Pierre Faifeu*, djelo u duhu Villonovih *Repues franches*. To je zbirka dvomislenih izraza, šala, zajedljivosti i lupeških djela, u kojima anzuvinjski duh izriče svoju zlobu. Izmišljeni ili realni junak, Pierre Faifeu, bio je dak sveučilišta u Angersu kao François Villon u Parizu. Bio je, kao i Villon, velik nevaljanac, ali nije imao nikakvih sukoba s pravdom. Ograničavao se na ulogu lakrdijaša; njegove ga žrtve nisu mrzile. Glavni mu je cilj bio, da se na račun bližnjega dobro najede i napije i da pati veselim šalama i dobrim riječima.

Postoje četiri izdanja njegovoga djela: Angers 1526, 1531 i Pariz 1720, 1880. P. Cl.

BOURDON, Sébastien, * Montpellier 1616, † Pariz 1671, francuski slikar. Učio je u Parizu, a boravio kasnije u Rimu. Tu se istaknuo slikama, na kojima je vješto oponašao suvremene rimske majstore. Vrativši se u Pariz, učio je neko vrijeme kod Simona Voueta. Istakao se svojom slikom *Mučenje sv. Petra* (izloženom 1643 u pariskoj crkvi Nôtre-Dame) i svojim krajolicima toliko, da su ga smatrali najznatnijim slikarom nove francuske slikarske škole. G. 1648 bio je jedan od 22 osnivača Kraljevske slikarske akademije. Od 1652 do 1655 B. je u službi švedske kraljice Kristine. Vrativši se u Pariz slikao je ponajviše portrete. G. 1657 otišao je u Montpellier, gdje je dekorirao neke palače i osnovao slikarsku akademiju. Vrativši se ponovno u Pariz slika freske za palaču Bretonvilliers i dekorira donje dvorane u Tuilerijama. Njegovi se krajolici i njegove genre-slike još i danas cijene, iako znatno podliježe tuđim utjecajima. Njegov portret kraljice Kristine na konju (Madrid, Prado) smatra se jednim od najboljih portreta francuskog slikarstva 17. st.

LIT.: C. Ponsonailhe, *S. B., sa vie et son oeuvre*, Pariz 1883; H. Lemonnier, *L'art français au temps de Richelieu et de Mazarin*, Pariz 1873; H. Stein, u Thieme-Beckerovu *ALBK*, IV., Leipzig 1910; T.-H. Thomas, *S. B. portraitiste* (*Gazette des Beaux-Arts*), Pariz 1912. A. Sch.

BOURDONOV

TEST → Test.

BOURGEOIS, 1. Émile, * Pariz 24. VII. 1857, † Versailles 1934, francuski povjesničar, profesor na sveučilištu i na École libre des sciences politiques u Parizu. Uz djela iz povijesti staroga i srednjega vijeka najviše je obradivao noviju, osobito diplomatsku povijest.

BIBL.: *Sur les lois et la méthode de l'histoire*, 1890; *Manuel historique de politique étrangère*, 4 sv., 1893—1905; *La diplomatie secrète au XVIIIe siècle*, 3 sv., 1909—1911; *Les sources de l'histoire de France au XVIIIe siècle*, 4 sv., 1913; *Les origines et les responsabilités de la grande guerre*, 1921; uz mnoga druga djela i rasprave.

2. Léon, * Pariz 29. V. 1851, † Oger kod Epernaya 29. IX. 1925, francuski državnik. Kao upravni činovnik zauzima rano važne službe, ulazi 1888 u parlament pobijedivši na izborima generala Boulanger, a 1905 postaje senatorom. Bio je od 1889 dalje mnogo puta ministar različitih resora u različitim vladama, predsjednik komore 1902—4 i senata 1920—3. G. 1895—6 stajao je na čelu radikalnog kabineta. Bio je opetovano ministar vanjskih poslova, istakao se na haaškim mirovnim konferencijama 1899 i 1907, gdje se zalagao za međunarodno sudovanje, a kasnije za Ligu naroda, u kojoj je stalno zastupao svoju zemlju ističući, da Liga ne će polučiti svoga cilja, bude li se ograničavala na platonske odluke, a ne bude li imala jakih sredstava za njihovo ostvarenje. G. 1920 dobio je

Nobelovu nagradu za mir. U svom znanstvenom radu zastupao je solidarizam (v.).

BIBL.: *L'éducation de la démocratie française*. 1897; *Essai d'une philosophie de la solidarité*, 1902; *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen 1789*, 1902; *Le Pacte de 1919 et la Société des Nations*, 1919; *La politique de la prévoyance sociale*, 1914—1919; *Oeuvre de la Société des Nations*, 1923. J. N.

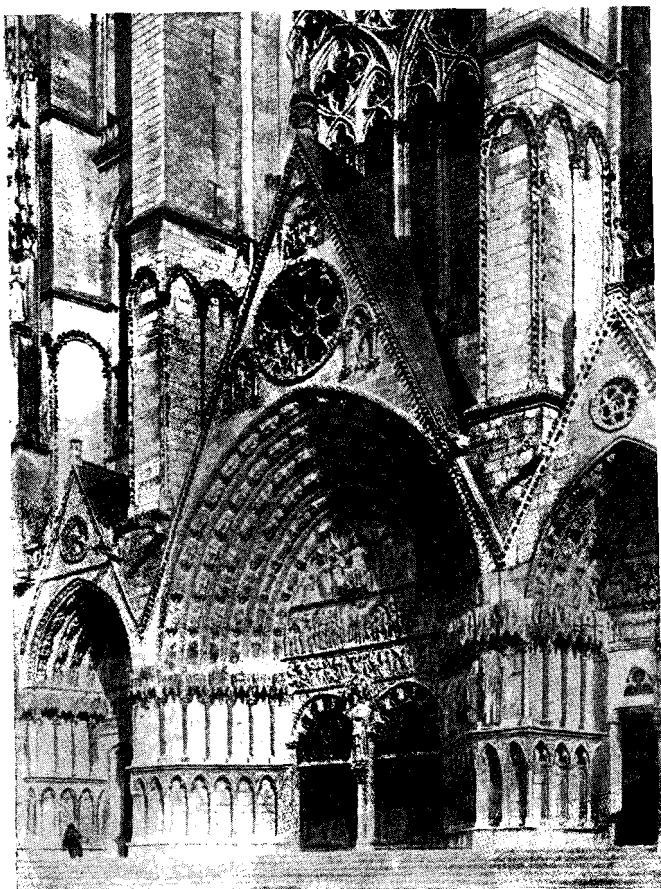
BOURGES, glavni grad francuskog départementa Cher, 49.263 (1936) stan., važno raskršće željeznica na utoku kanala Berry u Yèvre, pritok rijeke Loire, izgrađen u starom vijeku (Avaricum) na brežuljku plodnoga ravnjaka, još danas opasan jakim bedemima i tornjevima iz srednjega vijeka i okružen žitnim poljima i vinogradima bogate krajine Berry. Avarik je 52 podlegao Cezaru, za Augusta

glavni grad Akvitanije, kojom su za seobe naroda gospodovali nadbiskupi ovoga grada. B. je dobio gradsko pravo 1179 i postao sjedište vojvode, koji je vladao krajinom Berry. U 15. st. bijaše prijestolnica kralja Karla VII., kog su Englezi porugljivo zvali roi de B. U ovom je gradu održano više crkvenih sabora. Na saboru od 1438 vlast je pape ograničena u Francuskoj t. zv. pragmatičkomsankcijom galikanske crkve. Stolna crkva sv. Stjepana iz 14. st. s nedovršenim tornjevima iz 15.—16. st. ponajljepši je spomenik gotske umjetnosti u Francuskoj. Dragocjeni su svjedoci nekadašnjega graditeljstva mnoge građanske kuće, napose palača zlatara Jacquesa Coeura (sada sudište). U B. se rodio propovjednik Bourdaloue i pjesnik Emile Deschamps. B. ima razvijen kovinarski i tkalački velcobrt i živahnu trgovinu žitaricama pa i vojno zapovjedništvo, viši sud, više škola i znanstvenih zavoda, znameniti muzej i bogatu knjižnicu. N. Ž.

ÉMILE-ANTOINE BOURDELLE, Leda, Zeus i labudovi
(*L'Amour de l'art*, 1. I. 1930)

BOURGET, Paul, * Amiens 2. IX. 1852, † Pariz 25. XII. 1934, francuski pisac romana, kritičar i esejist. Njegov otac, sin ratara u Vivaraisu, bio je profesor matematike (Greslouov otac u »Učeniku«). Sam je B. svršio srednju školu u Clermont-Ferrandu (Savignanovo sjećanje na školu u »Podnevnom zloduhu« i učio isprva medicinu, zatim filozofiju u Parizu. Putovao je po Italiji, Grčkoj i Sjedinjenim državama Amerike (*Sensations d'Italie*, 1891; *Outremer*, 1895). Književni je rad započeo stihovima: *Au bord de la mer* (1872), *La Vie inquiète* (1875), *Edel* (1878), *Les Aveux* (1882), ističući se izbrušenom formom, inače uglavnom u tonu Lamartineova romantizma. Od 1881 suradnik je Nouvelle Revue kao kazališni kritičar. G. 1885 izdaje znamenito djelo *Essais de psychologie contemporaine*, u kojemu daje izvršnu analizu pisaca, presudnih za duhovnu, a naročito književnu atmosferu vremena: Baudelaire, Renan,

BOURGES, Pročelje stolne crkve
(Orbis terrarum)

Flaubert, Stendhal, Taine, Dumas sin, Turgenjev, Leconte de Lisle, Amiel, braća Goncourt. Objektivnost i istančano razumijevanje, kojim je ušao u bit pojedinih pisaca, zadržava i danas svoju trajnu vrijednost. Istom godinom počinje se i niz njegovih značajnih romana prve epohe:

PAUL BOURGET

Cruelle énigme (1885), *Un crime d'amour* (»Ljubavno zločinstvo«, 1886, preveo B. Blažeković, ZB 1921), *André Cornélis* (1887, prev. Paula D., ZB 1920). Protiv Zolina materijalističkoga naturalizma B. postavlja svoj psihologijski roman, premda se ni on, pozivajući se na svoj studij medicine, nije nikada posve odrekao scijentizma 19. st. Aristokratski, mondni i intelektualni krugovi, u kojima se ti romani kreću, kao i činjenica, da se spletku u većini slučajeva osniva na »eleganantnom preljubu«, na ljubavnoj opsjeni, koja se ispričava istančanom osjećajnošću, naročito ženskih lica, pribavili su mu mnoge čitaoce. Druga epoha počinje senzacionalnim romanom *Le Disciple* (»Učenik«, 1889, prev. Janko Jurinjak, ZB 1920), u kojemu Bourget donosi drastičan obračun s Taineovim pozitivizmom:

»Učenik«, da ispita teoriju svoga učitelja Adriena Sixta (Taineov lik) o dvostrukosti našega »ja«, zavodi i navodi na samoubojstvo sestru svoga đaka, Charlottu de Jussat, proživljujući »jednim« svojim »ja« s njom ljubavnu strast, a »drugim« vodeći hladnokrvno o tom dnevnik kao naučni materijal za svoga učitelja. Charlottin brat, časnik, ubija Gresloua, premda ga je sud riješio, jer je moralni uzročnik zločinstva učitelj, čiju je nauku Greslou samo praktično primijenio. Shrvan teškim spoznanjem Sixte poklekne nad odrom Greslouovim, dok mu u duši odjekuje Pascalova rečenica: »Ne bi me ni tražio, da me nisi već našao« (Tu ne me chercherais pas si tu ne m'aurais pas trouvé).

Premda se ni Sixte ni B. samim tim činom nisu i formalno obratili, ipak je taj datum presudan za čitav »val obračanja«, koji se očitovao u francuskoj književnosti oko

mijene stoljeća. Shema spletku tipska je za izgradnju Bourgetovih filozofskih romana zreloga doba: jak dramski sukob, redovno uz prolijevanje krvi kao drastičnoga dovođenja do apsurdna modernih zabluda. Konzervativizam, koji se oslanja na tradiciju, porodicu, vjeru i vojničku srčanost, otvorenost, odlučnost postupanja; krugovi višega društva, u kojima su sentimentalni sukobi tako teški, jer ih ne zaokuplja svakidašnja borba za život; virtuozno crtanje ženske ljepote i psihologije, s opasnim ispričavanjem žene radi njene istančane senzibilnosti i vreloga čuvstva. Stoga B. i nadalje nastavlja vrst djela iz prve epohe (*Un cœur de femme*, 1890; *Une idylle tragique*, 1896; *La Duchesse bleue*, 1898), ali su daleko zamašniji veliki romani, koji su upravo moralno-filozofski obračuni epohe: *Cosmopolis* (1893, problem suvremene evropske kulture u predstavnicima različitih rasa, odigrava se u Rimu); *L'Étape* (1903, analiza suvremenih socijalnih pokreta pobijanja apsolutnoga demokratizma, jer da u životu ljudskih skupina ne može biti »skokova« bez »etape«); *Un Divorce* (1904, hrv. prijevod »Rastavljena žena«, Zagreb, Svjetska Knjižnica; kritika lajčkih zakona); *Le Démon de midi* (1914, kritika izbornih kompromisa, kriza »modernizma«, koja je žestoko uzdrimala francuski katolicizam). Za vrijeme rata analizira metafizički smisao smrti kao žrtve za druge: *Le sens de la mort* (1915, hrv. prijevod izd. »Novosti«, Zagreb). Poslije nastavlja rad sve do tri posljednje godine prije smrti, ali romani toga razdoblja znače rutinu i uzaludno nastojanje, da se snađe u vremenu, koje se posve izmijenilo. Zamašniji je svojom tezom: *Nos actes nous suivent* (1927), u kojemu B. ponovno osvjetljuje problem odgovornosti za svoja djela, kako ga je postavio već u »Učeniku«. Senzacionalni predgovor »Učeniku« upravljen je »mladiću svoga vremena«, upozoravajući ga na odgovornost, koja tišti čitavu Francusku, a napose intelektualno vodstvo naroda, radi poraza 1870. Kobni izgredi Komune g. 1871 duboko su se usjekli u dušu B., tada još daka, te i posljednju svoju knjigu eseja naziva *Au service de l'ordre*. Baštinik pripovjedačke vještine Stendhalove, pomalo učenik svih onih, koje je prikazao u svojim »Ogledima suvremene psihologije«, B. često i previše ostaje kod ideje (»Učenik« je prototip romana à thèse), vrlo istančan u psihologiji, te se gotovo postavlja pitanje, nije li bio veći kao psiholog nego kao romansijer. Većina njegovih romana, baveći se elegancijom modernoga svijeta, neminovno zastaruje, ali veliki idejni romani (od »Učenika« do »Podnevnog zloduha«) ostat će trajno kao puna, iscrpna i živa slika vremena, zahvaćena očima čovjeka, koji je ozbiljno zabrinut za sudbinu svoje zemlje i za budućnost čovječanstva. Napisao je u istom smislu i nekoliko drama, od kojih su najznatnije *La Barricade* (1910) i *Le Tribun* (1911). B. je napisao i više knjiga novela, od kojih su najznatnije: *Pastels* (1889); *Nouveaux Pastels* (1891); *Voyageuses* (1897); *Complications sentimentales* (1898); *Monique, L'Eau profonde* (1903); *Steeple-chase* (1894, pr. P. Kretović, Vienac 1894); *Les deux sœurs* (»Dvije sestre«, prev. N. Andrić, ZB 1916); *Lazarine* (isti, ZB 1917); *L'autre amour* (»Druga ljubav«, ZB 1919); *Némésis* (»Nemeza«, 1918, prev. J. Blažević, Sv. Jeronim, Zagreb 1932).

LIT.: Lecigne, *L'Evolution morale et religieuse de M. Paul Bourget*, 1903; F. J. Landeur, *La vérité psychologique et morale dans les romans de P. B.*, 1912; A. Feuillerat, *P. B.*, 1937; F. Carco, *P. B.*, 1932; Isti, *Paul Bourget* (Collection »Les Quarante«); F. J. Desthieux, *P. B.* (Collection »Célébrités d'aujourd'hui«); A. Autin, »Le Disciple« de P. B. (Collection »Les grands événements littéraires«); G. Bernouille, *P. B.*, 1936; V. Giraud, *P. B.*, 1934; posebni broj *Revue hebdomadaire* 15. XII. 1923; Lj. Maraković, *P. B.*, Hrvatska Prosvjeta 1936. Lj. M.

BOURGOGNE → Burgundija.

BOURGOING, Charles Paul Aimable, baron de, francuski diplomata, * Hamburg 19. XII. 1791, † Pariz 16. VIII. 1864. Služio je za carstva u vojsci; borio se u Rusiji (1812) i u Francuskoj (1814). Poslije restauracije stupa u diplomaciju kao tajnik poslanništva u Berlinu, zatim u Münchenu, Kopenhagenu i u Petrogradu. G. 1830 je svojim utjecajem otklonio prekid odnosa između Rusije i vlade Luja-Filipa. Poslanik u Saskoj (1832—35) i u Bavarskoj (1835—1841). Imenovan pairom 1841, povukao se 1848, ali ga je 1849 pozvao princ-predsjednik u poklarsstvo u Španjolsku, gdje ostaje do 1851, a 1852 imenovan je senatorom. Među ostalim napisao je brošuru *Les guerres d'idiomes et de nationalités* (1849), u kojoj se bavi hrvatskim pitanjem i pokretom 1848. Po njegovu zagovoru mogao je A.-T. Brlić, poslan od Jelačića u Pariz 1848, surađivati u *Revue des deux mondes* i *Journal des débats* i na taj način razložiti položaj u Hrvatskoj i hrvatske zahtjeve.

BIBL.: *Le prisonnier de Russie*, roman, 1815; *Tableau de l'état actuel et des progrès probables des chemins de fer de l'Allemagne et du continent européen*, 1842; *Aperçus nouveaux de politique internationale*, 1852; *Souvenirs d'histoire contemporaine*, 1854; *Souvenirs intimes*, 1864.

LIT.: K. Maixner, *A. T. Brlić émissaire du ban Jelačić en France*, *Annales de l'Institut français de Zagreb*, III., 1939. J. D.-e.

BOURMONT, Louis, comte de Ghaisnes, * 1773, † 1846, franc. maršal. Za vrijeme revolucije iselio je kao mlad časnik iz Francuske (1789), a vratio se tek 1794. Prigodom eksplozije paklenog stroja u Parizu 1800 osumnjičio ga i utamničio. G. 1804 pobježe i prijeđe u Portugal. Sudjelujući u vojni ratovima naglo je napredovao. Prije bitke kod Waterlooa dezertirao je s nekoliko časnika i po nekima prebjegao i priključio se Blücheru. Francuzi smatraju, da je ova izdaja umanjila moral njihovih četa i pomogla porazu. Maršalom postade, kad je 1830 za Francusku osvojio Alžir.

BOURNONIT → Burnonit.

BOUSSINGAULT, Jean Baptiste, * 1802, † 1887, francuski agronom i agrikulturni kemičar, glasovit po istraživanjima na području biljne hranidbe. Njegova su otkrića u temeljima uzdrimala »humusnu teoriju« Thaerovu (v.), koja je mnogo decenija vladala u nauci o ishrani bilja. Dokazao je, da organski ugljik nije potreban zelenim biljkama za hranu, jer se odlično razvijaju i u tlu, kome je žarenjem oduzet ugljik, samo ako mu se doda dušik u obliku nitrata. Dalje je eksperimentalno utvrdio, da zelene biljke ne mogu asimilirati slobodni dušik zraka, ali da leguminoze ipak obogaćuju tlo dušikom. Osnovao je prvu poljoprivrednu stanicu (u Pechélbronnu u Alzaciji).

BIBL.: *Agronomie, chimie agricole et physiologie* (8 svezaka), 1860—91; *Economie rurale* (2 sveska), 1843 i 1851, Pariz. M. G.

BOUTMY, Émile, * Pariz 1835, † Pariz 1905, francuski publicist, znatan kao osnivač škole političkih znanosti (*École libre des sciences politiques*) u Parizu (1871), gdje je predavao ustavnu povijest i odlučno utjecao na duhovno oblikovanje novih naraštaja. U mlađim godinama istakao se djelima iz estetike i povijesti umjetnosti.

JEAN BAPTISTE BOUSSINGAULT

DIRK BOUTS, »Evo jaganjac Božji!«
München, Privatni posjed

roda kao beskrajno mnoštvo pojava u misli svlada. Načini, kojima to biva, jesu navike, u kojima se razum sudio za osvajanje stvari, kako bi ih stavio u službu ljudskih potreba i zahtjeva. Ali znanost dohvaća samo pojave; do bivstva stvari ide metafizika, koja se za određenje njegovo služi podatcima estetske, moralne i religijske svijesti. Priroda se onda očituje kao grada, koja se obrađuje, kako bi se njome izrazila ljepota i dobrot. Sva idealna nastojanja ujediniju se u religijskom duhu, koji se očituje u vjervanju u dužnost, u traženju dobra i u sveopćoj ljubavi, a završuje se u predanosti Bogu, u kojem su ideali duha (istina, ljepota i dobrot) ostvareni.

BIBL.: *De la contingence des lois de la nature*, Pariz 1921; *De l'idée de loi naturelle*, Pariz 1895, njem. prijevod Jena 1907; *La psychologie du mysticisme*, Pariz 1902; *Science et religion dans la philosophie contemporaine*, Pariz 1908, njem. prijevod Leipzig 1910. A. B.-a.

BOUTS, Dierick ili Dirk (franc. Thierry), * Haarlem oko 1420, † Loewen 6.V. 1475, nizozemski slikar. Prije su ga često zamjenjivali s neznatnim

BIBL.: *Études de droit constitutionnel*, 1885; *Le développement de la constitution et de la société politique en Angleterre*, 1887; *Essai d'une psychologie politique du peuple anglais au 19e siècle*, 1901; *Essai d'une psychologie politique du peuple américain*, 1902; *Études politiques*, 1907.

BOUTROUX, Émile, * Montrouge 28. VII. 1845, † Pariz 23. XI. 1921, francuski filozof. Najznatniji je učenik J. Lacheliera. On razrađuje »filozofiju slobode« svojega učitelja osobito u misli: svijetom ne prolazi neprekidna nit nužde, nego u njemu ima neka slučajnost (»contingence«), koja omogućuje aktivno zahvatanje, slobodno određivanje i stvaralačko razvijanje. Zazbiljnost se sastoji od više područja bitka, koja se izgrađuju tako, da se iduće priključuje na prijašnje, ali se ne da iz njega izvesti, već se svako izvodi iz svojega stvaralačkog principa. Najnižestupan predstavlja mehanički procesi s prilično stalnom i redovitom nužnošću, koja se očituje kao »običaj prirode«. Na nj se nastavlja carstvo životnih oblika, svijesti i duha sa sve većom stvaralačkom slobodom. Svijet duha ostvaruje se u spoznavanju, koje ide za tim, da se pri-

DIRK BOUTS. Autoportret (Detalj s »Poljednje večere«)
Loewen, St. Peter

GASPAR BOUTTATS. Smaknuće Petra Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana

haarlemskim slikarom Stuerbautom. Njegova djela svjedoče o uskom dodiru s umjetnošću Jana van Eycka, koji mu je po shvaćanju oblika blizak. U južnoj Nizozemskoj jamačno se upoznao s Rogierom van der Weyden. Krajina na t. zv. berlinskom *Raspeću* upućuje na duži boravak u Bruxellesu; trajno je naprotiv djelovao tek u Loewenu, gdje se spominje od 1457 i gdje je 1468 postao gradski slikar. Radovi, koje je datirao svojom rukom, rađeni su od 1462 dalje.

Glavna djela — ukoliko su se sačuvala — izradio je za crkvu sv. Petra (Erazmov oltar oko 1464, oltar s *Posljednjom večerom* oko 1464—68) i vijećnicu u Loewenu (dvije slike iz ciklusa *Pravda*, naručenog 1468 za vijećnicu, nalaze se u muzeju u Bruxellesu, ali su izgubile ponešto svoj prvobitni izgled). Vremenu prije loewenskog boravka pripada madridski triptih *Marijin život* i berlinsko *Raspeće*. Među djelima njegova glavnoga stvaralačkoga doba ističu se još dva prikaza *Skidanja s križa* (Granada, Valencia), *Bogorodica s djetetom* (Firenca, Bargello), *Marijina krunidba* (Beč), *Večera kod farizeja Simona* (Berlin, Muzej cara Fridrika), *Kristovo uhićenje* (München), različni portreti muškaraca (na pr. u New Yorku, Metropol. muzej) i triptih *Sv. triju kraljeva*, koji su pripisivali posebno majstoru »brabantskog biser«, kako su triptih nazvali.

Od njegovih dvaju sinova, koji su preuzeli očevu radionu, umro je Dierick (II.) već 1491; mlađi Albert, koga u novije vrijeme smatraju gotovo jednodušno istovjetnim s t. zv. majstorom *Marijina uznesenja*, nastavio je još dugo († 1549) predaju svog oca.

LIT.: Wouters, Th. B. *et ses fils*, 1863; van Even, Th. B., 1864; Isti, *L'anc. école de peinture de Louvain*, 1870; P. Heiland, D. B. *und die Hauptwerke seiner Schule*, 1902; Goffin, Th. B., 1907; M. J. Friedländer, D. B., 1925; Dülberg, *Niederländische Malerei der Spätgotik und Renaissance*, 1929; K. Voll, *Die alt-niederl. Malerei*, Leipzig 1923.

BOUTTATS, Gaspar, * Antwerpen oko 1640, grafičar. G. 1668/9 B. je majstor, a 1690/1 dekan slikarskog ceha u Antwerpenu. G. 1695/6 spominje se kao mrtav. Za različite nakladnike izvodio je ponajviše bakroreze i bakropise s prikazima suvremenih događaja. Kao i svi ostali brojni članovi porodice B. rezo je on i portrete povijesnih i suvremenih osoba. Izveo je i bakrorez, koji prikazuje grofa Petra Zrinskoga i markiza Franju Frakopana na stratištu.

LIT.: Thieme-Becker, *ALBK*, IV., Leipzig 1910. A. Sch.

BOUVIER, Clotar, tvornica pjenušca i vinski podrumi, vinogradski veleposjed u Gornjoj Radgoni. Poduzeće postoji od 1882. Osnovao ga je Clotar Bouvier (* 1853, † 1930). Porodica B. bavi se vinogradarstvom u toj okolici već od 1795. U vinorodnim krajevima kod Gornje Radgone i Ljutomera ima tvrtka oko 80 jutara uzorno obrađivanih vinograda. Njena vina dolaze na tržište u oplemenjenu obliku kao šampanjac i vina u bocama pod etiketom tvrtke Bouvier. Fini i nježni okus vina iz tih krajeva bio je po-

vod, da je tvrtka osnovala šampanjske podrum, u kojima se laganija vina prerađuju u šampanjac po starom francuskom načinu vrenja u staklenkama. Šampanjski podrum ima godišnji kapacitet od 100.000 staklenka.

Teža se vina iza marnog njegovanja prodaju u staklenkama i svojom izvrsnom kakvoćom takme se s najboljim vinima svijeta. Na mnogim su međunarodnim izložbama bila odlikovana prvim priznanjima. Proizvodi tvrtke Bouvier prodaju se nadaleko, te se visoko cijene. Današnji vlasnici tvrtke su sinovi osnivačevi Clotar i Fritz Bouvier. Oni su ujedno i vlasnici tvrtke *Brüder Bouvier* u Radgoni (Radkersburg) u Njemačkoj. I. S.-r.

BOUVINES, mjestance u franc. Flandriji (dép. Nord) 13 km j. od Lillea. Znatno radi bitke od 27. VII. 1214, u kojoj je franc. kralj Filip August porazio njemačkog cara Otona IV. i njegove saveznike Engleze i Flandrijce.

BOVA → *Boa*.

BOVA (nizozem. Boje) → *Plutača*.

BOVET, Pierre, * 1873, francuski pedagog iz Švicarske, profesor sveučilišta i ravnatelj instituta J. J. Rousseaua u Zenevi. Po mišljenju Ferrierea prvi je upotrijebio izraz aktivna škola. U članku *La tâche nouvelle de l'École* (u časopisu: *Intermédiaire des éducateurs*, X—XII, 1919) veli: »U školi, koja smatra dijete aktivnim organizmom, u aktivnoj školi, kako ukratko kažemo, sve je promijenjeno«. Neke od njegovih psiholoških studija dobar su prilog genetičkoj psihologiji, a među pedagoškim radovima najvažniji je: *La psychoanalyse et l'Education* (u *Annuaire de l'Instruction publique en Suisse*, 1920). M. D.

BOVIĆ, selo u Baniji, kotar Vrginmost, 12 km SI od Vrginmosta. Sjedište je općine. Ima 818 stan. Sredovječni grad B. pripadao je opatiji topuskoj. G. 1334 spominje se crkva sv. Kvirina »de Bouvich«, a s tim nazivom je u vezi današnje selo Kirin (sjev. od B.) s ruševinama Kiringrada.

LIT.: Đ. Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920. Z. D.-i.

BOVO D'ANTONA → *Buovo d' Antona*.

BOVOMANES → *Hippomanes*.

BOWEN, Norman L., petrolog geofizičkog laboratorija Carnegieva instituta u Washingtonu. Najznatniji je suvremeni petrolog, koji je u probleme postanka stijena unio posve nova shvaćanja i nove metode fizičko-kemijskog razmatranja, osnovanih na laboratorijskim istraživanjima. Od svih hipoteza, koje bi htjele objasniti postanak stijena i njihovu raznolikost pojavljivanja u prirodi, pridaje on vrijednost gotovo isključivo samo kristalizacijskoj diferencijaciji (→ diferencijacija magme). Oslanja se pri tom ne samo na geološko-tektonska opažanja nego i na čitav niz svojih eksperimentalnih studija različitih kemijskih sistema iz područja kristalizacije minerala, od kojih su naj-

vazniji: anortit-diopsid, anortit-albit, anortit-nefelit, diopsid-anortit-albit, diopsid-forsterit-kremen i t. d.

BIBL.: *The evolution of the igneous rocks*, Princeton 1928. M. T-r.

BOWENOVA BOLEST je jedno ili više oštro ograničenih, ponešto uzdignutih sivosmedih ili smeđecrvenkastih žarišta, kojima se površina više ili manje ljušti. To je prethodni stadij raka ili — po mišljenju nekih — blagi oblik samog raka. F. K.

BOWER, Frederik Orpen, * 1855, engleski botaničar, dugogodišnji profesor u Glasgowu. Radio je uglavnom na sustavu i razvitku papratnjača. G. 1908 izdaje djelo *The origin of a Land flora*. U većem broju rasprava u *Annals of Botany* donosi svoja istraživanja o razvitku paprati, a 1923—28 izdaje o njima prekrasno, zaokruženo djelo *The Ferns* u tri sveska. Svoje životno djelo izdaje pod naslovom *Primitive Land Plants*, London 1935. B. je utjecao i na istraživanja našeg botaničara I. Horvata, koji je objavio o sistematici paprati veći broj rasprava u domaćim i stranim časopisima. I. P.

BOYER, Paul, * 1865, francuski slavist. Posvetio se nastavi te je tijekom svojega dugog službovanja izobrazio velik broj francuskih i stranih poznavalaca ruskoga jezika. Od 1891 do 1937 bio je profesor na Školi istočnih jezika u Parizu i upravitelj te škole od 1908 do 1936, stekavši velike zasluge za napredak slavistike u Francuskoj. Bio je među osnivačima Instituta slavenskih nauka u Parizu, a knjižnicu škole slavenskih nauka u Parizu učinio je jednom od najvećih slavističkih knjižnica u Evropi. Njegovom zaslugom povećan je broj katedra za slavenske jezike u Parizu; i hrvatski se jezik naučava u Parizu od 1920.

BIBL.: *L'accentuation du verbe russe*, Pariz 1895; *Les populations finnoises des bassins de la Volga et de la Kama* (u suradnji sa Smirnovim), 1898; *La langue et la littérature en Bosnie-Herzégovine*, u knjizi *La Bosnie et l'Herzégovine*, koju je uredio Louis Olivier, Pariz 1900; *Un vocabulaire français-russe de la fin du XVe siècle, extrait du grand insulaire d'André Thevet*, Pariz 1905; *Manuel pour l'étude de la langue russe* (u suradnji s N. Speranskim), Pariz 1905.

LIT.: *Mélanges publiés en l'honneur de M. P. B.* (Travaux publiés par l'Institut d'Etudes Slaves, II.), Pariz 1925. J. D-e.

BOYLE, Robert, * Lismore (Irska) 25. I. 1627, † London 30. XII. 1691, engleski kemičar, fizičar i filozof. Prvi je izrazio zakon, da je kod konstantne temperature obujam nekog plina ovisan o tlaku, pod kojim se plin nalazi (→ Boyle-Mariottov zakon). Kao kemičar pobijao je hipotezu o sastavu svijtu tvari iz četiri prattvari i izrazio mišljenje, da se sva materija sastoji iz mnogo elemenata. Kemijski elementi se ne mogu rastavljati na jednostavnije sastavine. Po njemu se čestice jednog elementa razlikuju od čestica drugog po vrsti i veličini. B. jasno razlikuje smjese od spojeva te kemiji postavlja zadatak, da

ROBERT BOYLE

otkriva sastav tvari (→ analiza). Bavio se je napose eksperimentalnim radovima s područja kemije i fizike. Bio je i alkemičar i pokušao je dobiti zlato. Objelodanio je mnogo prirodoslovnih, filozofijskih i religioznih djela. H. I.

BOYLESVE, René, * La Haye-Descartes 17. IV. 1867, † Pariz 14. I. 1926, književno ime francuskog pisca (René Tardivau). B. nije pripadao nikakvoj književnoj skupini; umjerenjak u životu imao je u literaturi jednu strast: crtati život, umijeti u nj nešto poezije, do potrebe malo ga ironizirati. Poznatija su mu djela *Le Médecin des dames de Néans* (1896), *Le parfum des îles Borromées* (1899), *Mademoiselle Cloque* (1899), *Becquée* (1901), *La leçon d'amour dans un parc* (1902), *Madeleine jeune fille* (1912), *Elise* (1921). Bio je član Francuske Akademije. — Prijevod: N. Andrić, *Miris Boromejskih otoka*, ZB, Zagreb 1918.

LIT.: A. Chauvigné, *Le Jardin secret de R. Boylesve*, 1927. D. Št.

BOZDĚCH, Emanuel, * Prag 21. VII. 1841, † 10. X. 1889, češki dramatičar. U velikoj borbi za češko kazalište dao je B. značajan prilog. Pošto je u Pragu podignuto Provizorno kazalište (1862), Bozděchove drame *Z doby kotilionův* (1867) i *Baron Goertz* (1868) znače najveći uspjeh ovoga kazališta, koje je bilo preteča Narodnog kazališta (Národní divadlo). Osim spomenute karakterne tragedije sa sa-

držajem iz švedske povijesti 18. st. B. je pisao komedije i šaljive igre iz dvorskog života Rudolfa, Marije Terezije i Napoleona. Njegov dramatski rad, koji je nastao najvećim dijelom pod utjecajem francuskog suvremenog kazališta (E. Scribe), nije se zadržao dulje na češkoj pozornici, i ako je sedamdesetih i osamdesetih godina značio mnogo za afirmiranje češkog kazališta. B. se ogledao i u pripovijetki i kazališnoj kritici. Zbirka pripovijedaka *Novelky* (1877) pisana je lakim stilom, a daje prikaz češkog praškog i plemičkog društva. Književni i kazališni uspjeh nije bio stalan, pa to Bozděcha nije zadovoljavalo, a kako je bio neobično ambiciozan i uzbuđljiv, čini se, da je ovaj zaslužan dramatičar Nerudina vremena sâm učinio kraj svome životu.

LIT.: O. Fischer, *K dramatu*, 1919; Jos. Durdík o prvim dramama u Kritici, 1874; Jar. Vrchlický, *Studie a podobizny*, 1892. Lj. J-e.

BOZNANSKA, Olga, * Krakov 1865, poljska slikarica. Učila je slikarstvo u Krakovu i Münchenu. Živeći u Krakovu slikala je portrete i intérieures većinom u sivom. Od 1898 živi u Parizu. J. B-ć.

BOZVELI, Neofit, * Kotao između 1780 i 1783, † Hilendar 1848, bugarski preporoditelj i književnik. Krajem 18. st. postao monah u hilendarskom manastiru. Od 1813 do 1838 bio je taksidiot u manastiru u Svištovu. G. 1838 došao je u Carigrad, gdje je bio na čelu borbe narodnog svećenstva. G. 1840 postaje protosindel trnenske mitropolije. Oklevetan zatočen je 1841, a tek 1844 oslobođen zauzimanjem Stefana Bogorodija. G. 1845 vodi borbu protiv patrijaršije i fanarskog svećenstva, pa ga stoga 1848 zatoče u samostan Hilendar, gdje i umre.

Izdao je u samoj 1835 šest knjiga za bugarsku djecu pod zajedničkim natpisom *Slavjanobolgarskoje djetovodstvo* (odobrio i podupro srpski knez Miloš Obrenović, a blagoslovio mitropolit Srbije Gospodin Petar). Dalja su mu djela: *Kratkaja svjaštennaja istorija i svjaštennij katihizis* (1835); *Mati Bolgarija* (1874—76); *Prosvještenij evropjecer polumertaja Mati Bolgarija sin Bolgariji* (1872) i dr.

B. je književnik zdrava i budnoga bugarskog duha, koji je pravilno shvatio značenje škole za narodni razvitak Bugara. Njegova su djela dokumentarna za upoznavanje bugarskog života njegova vremena.

LIT.: M. Arnaudov, *N. B., život, djelo, epoha*, Sofija 1930. I. E.

BOŽAK → Amulet, Agnus Dei.

BOŽDARI, Mihajlo → Boždarović.

BOŽDAROVIĆ, dubrovački bogati trgovački rod, koji je poslije velike trešnje od 6. IV. 1667 u prorijedene vlasteoske redove bio uveden po prvi put 30. VII. 1667, zatim ponovno još i 13. I. 1696. Svoju pučku lozu vuče iz kuće Čačkovića (da Chiachkoichi), iz naselja Dubrovačka Rijeka-Omla.

U genealogijama pučkih Antunina, u kojih je bratstvo od roda B. 6. I. 1685 primljen Vlaho Franjin, rod se vodi pod imenom »Bosdari da Ombla«. Kako se iz tih genealogija razabira, iz Omble se od roda po trgovačkim poslovima prvi otpratio u svijet sin Vlahuše »Boždareva« Miho, koji je u beogradske dubrovačke koloniji u 16. st. osnovao jedno od najboljih trgovačkih poduzeća. Iz iste kuće potječe Matej Džora Boždarović (Mateos di Zorzi Božidari, inerkatus Belgradi), koji je 15. XII. 1567 dao Dubrovčaninu Marinu Nik. Temperici (1534—98), da s čakavsko-kajkavskog latinčkog predloška prepíše bosanskom ćirilicom poznato djelo *Hortus animae to je reći raj duše* (isp. Djela HA, knj. 31, str. XV—XCV). Svoje prezime rod je dobio od krsnog imena svoga djeda »Boždara« (dal nome proprio di Bosedar loro avo).

Na čelu dubrovačkih kuća B. stoje braća Miho, Frano, Jakov, dok je četvrti brat Boždar, vrativši se iz Beograda, svoju trgovačku kuću osnovao u Anconi. Miho se, došavši u Dubrovnik oko 1630, oženio Lukrecijom, kćeri trgovca Nikole Michaelija, i iz njihova braka uz ostale potječu isusovac Nikola i svećenik-kanonik Petar, a iz braka Mihova brata Frana s Pavom, kćerkom trgovca Ive Gledevića, kapucin Miho (isp. J. Kavanjin, *Stari pisci XXII*, str. 176, pjev. X, katica 55). Marija Boždareva, nesuđena ljubav Ignjata Đurđevića (Đorđića) (isp. *Stari pisci XXIV*, 330), a kasnije žena Bone Marina Kaboge, upravo je unuka Mihova, iz braka njegova sina Vlaha s Orom Džona Palmotića.

1. **Mihajlo Anđelo (Boždari, griješkom zvan i Angeli Mihajlo)**, * Dubrovnik 1654, † Monte Santo nella Marca (blizu Loreta) 1729; kapucin, asketski pisac. Škole počeo učiti kod isusovaca, ali poslije trešnje 1667 njegovi roditelji Frano i Pava, rođ. Gledević, preselili se u Anconu, a s njima i Mihajlo. G. 1669 iz Ancone prijeđe u Picenu, gdje stupi u kapucinski red. Kad je nakon novicijata svršio još i filozofiju i teologiju, bio je u redu najprije

propovjednik, zatim zbog slaba zdravlja profesor filozofije i teologije kapucinskom podmlatku. U talijanskoj kapucinskoj provinciji imao je sve časti do provincijala, a 1712 bio je izabran i generalom cijeloga reda. Poslije šezdesete godine života povukao se sa svih položaja i u potpunju povučenošću u 75. godini umro. Poslije odlaska iz Dubrovnika 1667 nije se nikad više vraćao u nj, ali se zato javljao svojoj sestri hrvatskim pismima, od kojih su se neka sačuvala u knjižnici dubrovačke Male Braće. Djela su mu ostala u rukopisu, a tiskom je izdao samo: *Breve metodo per far bene gli esercizi spirituali*.

LIT.: C. B. III., s. v. Fr. Michael Angelus Bosdarius, Ord. Capuccin. F.F.

2. Nikola, * Dubrovnik 20. X. 1642 (1640?), † Arezzo 27. VI. 1699, isusovac, vrstan propovjednik. Propovijedi na talijanskom jeziku, gotove za tisak, latinske pjesme i besjede bile su vlasništvo njegovih sinovaca u Anconi. Bio je rektor kolegija u Dubrovniku i Arezzu.

LIT.: Sommervogel, I., s. v. Bosdari; Bašić, *Elogia*; C. B.; Dolci, *Fasti*; Appendini, *Notizie*, II.

3. Petar, * Dubrovnik 1647, † Rim 1684, doktor obojega prava, kanonik sv. Jeronima u Rimu, imenovan biskupom Macerate, ali je iste godine umro. Ostavio je u rukopisu više spisa vrlo različita sadržaja: pjesničkoga, povijesnoga, pravnoga i moralističkoga.

LIT.: S. Ljubić, *Dizionario biografico*, Beč—Zadar 1856. U.

BOŽETEH, ban hrvatski, banovao je u vrijeme narodne dinastije oko 1030, a spominje ga Petar Krešimir IV. u svojoj ispravi, izdanoj u Ninu 1062, među banovima, koji su vladali za njegovih prethodnika. J. G.-c.

BOŽIĆ, Janez, * Nova Vas (kod Bleda) 15. X. 1829, † Korte (Koruška) 28. V. 1884, slovenski pisac i svećenik. Gimnaziju i bogosloviju svršio je u Ljubljani. Najprije je dvije godine bio kapelan, a zatim je dobio mjesto suplenta na gimnaziji na Rijeci (1856—58). Iza toga je išao u Beč, gdje je učio klasičnu filologiju. Ondje je preveo na slovenski Platonova Kritona i Apologiju (1862). Vrativši se 1864 u Korušku uređivao je u Celovcu Einspillerova »Slovenca«, a surađivao je i u »Besedniku«. Radi svoga novinarskog rada bio je dosta progonjen. Umro je kao umirovljeni svećenik. Vrijedno je zabilježiti, da je preveo poznatu Stowe-Beecherinu pripovijest iz života američkih crnaca pod naslovom *Stric Tomaž, ali življenje zamorcov v Ameriki od Hariete Stowe. Svobodno za Slovence zdelal J. B. Celovec 1853* (u nas je ta pripovijest poznata pod imenom *Čiča Tomina koliba*). Kasnije je u zajednici s M. Frelihom u Ljubljani izdao *Koledar za Slovence s podobami, v poduk in kratek čas, za prestupno leto 1856*. Z. D.

BOŽIČEVIĆ (rod. Krajnović), I. Ema, * Ogulin 18. II. 1879, spisateljica. Pučku i građansku školu svršila u Ogulinu. Piše pripovijetke i priče za djecu. Pored priloga tiskanih u časopisima (*Savremenik*, *Mladi Hrvat*) i novinama izdala je knjige priča *Čaroban svijet* (Zagreb 1916), *U carstvu ispunjenih želja* (Dubrovnik 1923) i omladinski roman *Alemka* (Zagreb 1918). A. B.-c.

2. Juraj, * Šušnjevo Selo 15. VII. 1877, redovni profesor tehničkog fakulteta u Zagrebu. Srednju je školu polazio u Rakovcu (Karlovac), a sveučilišne nauke slusao u Zagrebu i Beču. Služio je na

gimnazijama u Dubrovniku, Zadru i Splitu. Od 1919, tada na visokoj tehničkoj školi u Zagrebu, a sada Tehničkom fakultetu, predaje deskriptivnu geometriju, perspektivu i praktičnu fotografiju.

Objelodanio je više naučnih radova iz područja geometrije, gdje je naročito zanimanje pokazao za ravne i prostorne krivulje. Osobitu je plodnost pokazao u pisanju srednjoškolskih knjiga iz geometrije. U ZNŽO opisao je život i običaje svoga rodnog mjesta, a za ljubitelje fotografije napisao je *Uputa u fotografiju* (Zagreb 1927). V. N.-e.

BOŽIĆ (deminutiv od imenice Bog »mali Bog«), kršćanski blagdan, kojim se slavi rođenje Isusa Krista, Bogočevjeka i Spasitelja u ljudskom liku, od Bl. Dj. Marije u Betlehemu. Slavi se na 25. prosinca. Pojam Božića krije u

sebi jedno od najvećih i najzamašnijih otajstava kršćanske vjere. Ono nas sjeća događaja, kad je među ljudima u točno određeni povijesni čas vidljivo ostvareno djelo utjelovljenja druge božanske osobe ili Sina Božjega tako, da je ta osoba nerazdjeljivo povezala bivstvovanje Božje i čovječje naravi u jedan subjekt, nazvan u zemaljskom životu Isus Krist Spasitelj. Tajna utjelovljenja Sina Božjega počela se zapravo ostvarivati od časa, kad je arhanđeo Gabrijel navijestio Bl. Dj. Mariji, da će utjecajem sile Duha Svetoga čudesnim načinom začeti i roditi Isusa Krista (što se slavi na 25. ožujka blagdanom Navještenja Bl. Dj. Marije). Ali na Božić slavi se za čovječanstvo vidljivo ostvarenje te tajne, jer je rođenjem malena djeteta u ljudskom liku ugledao svijetlo svijeta i taknuo zemlju onaj, koji u sebi sjedinjuje neizmjereno dostojanstvo druge božanske osobe ili Sina Božjega, što kao Bog bivstvuje od vijeka, s pravom ljudskom naravi, t. j. ljudskom dušom i tijelom, s pomoću kojega će na zemlji izvesti djelo ljudskoga Otkupljenja. Ovu tajnu dubokoumno i duhovito izražava nadahnuti pisac N. Zavjeta, na pr. sv. Ivan apostol i evanđelist riječima: »I Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama« (Iv. 1, 14), te sv. Augustin i sv. Ivan Zlatousti dubokim riječima: »Bog se počovječio, da se čovjek može pobožanstveniti«.

J. O.

B. u liturgiji. Slavi se 25. XII., premda dan rođenja Isusova nije povijesno zajamčen. Klement Aleksandrijski (Stromata I, 145/6) spominje ga 18. i 19. IV. i 29. V. Knjiga »De pascha computus« iz g. 243 stavlja ga na 28. ožujka. Prvi spominje 25. prosinca kao rođendan Isusov i kao crkveni blagdan Isusova rođenja t. zv. Kronograf iz g. 354. Božićni je blagdan uveden po svoj prilici u Rimu, i to najkasnije u doba Julija I. (337—352) ili njegova nasljednika Liberija (352—366). U Rimu se B. od davnine osobito svečano slavio u bazilici Sancta Maria Maior, koju je podigao papa Liberije. Na mozaiku u apsidi ove bazilike proslavio je Siksto III. (432—440) dogmu efeškog crkvenog sabora, da je Bl. Dj. Marija Bogorodica: *ἁγιότοκος*. Za božićnu je svetkovinu izabran dan 25. prosinca po svoj prilici zato, jer se Navještenje slavilo 25. ožujka. U poganskom se Rimu slavila svetkovina Natalis Solis Invicti, nepobjedivog Sunca, koje se od 21. prosinca sve više diže na obzorju, dani postaju duži, a sunce pobjeđuje tminu. To je za pogane bio svečani dan početka novoga života u prirodi. Car je Aurelijan podigao veliki hram nepobjedivom Suncu i posvetio ga upravo 25. prosinca 274. Na ovaj je dan kršćanska Crkva prenijela blagdan Kristova rođenja, pa je tako istisnula pogansku svetkovinu nepobjedivog Sunca. Starac Simeon zove Isusa svijetlom za prosvjećenje pogana (Luka 2, 32), a mnogi sveti oci, kao na pr. sv. Ciprijan i sv. Ambrozije, zovu Isusa upravo suncem. I hrvatska narodna pjesma, koja u svojoj srži potječe iz pretkršćanskog doba, kao da istovjetuje malog Isusa, »Božića«, sa suncem: Granu sunce iza brda, — Nije Sunce, nego Bož o.

Već se za vrijeme Grgura Velikoga božićna svetkovina odlikovala time, što je papa služio tri mise: prvu u bazilici Sancta Maria Maior, drugu u crkvi sv. Anastazije na Palatinu, a treću u bazilici sv. Petra. Prva je misa nasljedovanje

JURAJ BOŽIČEVIĆ

ISUSOVO ROĐENJE NA T. ZV. DIPTIHU U ZAGREBU
Zagreb, Riznica prvostolne crkve

PRIKAZ BOŽIĆA NA ZVONIKU SV. DUJE U SPLITU

božićnog bdijenja u jeruzalemskoj crkvi. Dostora se ova misa služila o ponoći, po svojoj prilici poradi analogije s riječima knjige Mudrosti 18, 14/15: »Dum... nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, de coelis a regalibus sedibus venit«. Druga je misa bila namijenjena carskom dvoru na Palatinu, gdje je bila podignuta crkva S. Anastasia, po uzoru jeruzalemske crkve u čast uskrsnuća Isusova. Tek kasnije prenesene su u ovu crkvu moći sv. Anastazije, pa je i sama crkva prozvana po njoj. Druga je božićna misa bila zapravo misa u čast sv. Anastazije, dok se Božić samo komemorirao. Danas je ostala samo još komemoracija sv. Anastazije. Treću je misu papa isprva svečano služio u bazilici sv. Petra, ali budući da je ona bila odviše daleko, izabrana je kasnije kao postajna crkva za dnevnu božićnu misu bazilika Sancta Maria Maior. Tako je prema mjesnim prilikama Rima nastao običaj, da papa služi na Božić tri mise. Kasnije se taj običaj protegnuo i na ostale svećenike. Već su se zarana počeli tražiti mistički razlozi za taj običaj, pa već *Gelasianum* u današnjoj popriješnoj molitvi veli: »trina celebratio competit mysterio beatae Trinitatis«. Danas se obično veli, da nas tri božićne mise sjećaju trostrukog rođenja Kristova: od vijeka od Oca, u Betlehemu od Djevice-Majke i po milosti Duha Svetoga u ljudskim dušama. Premda ovo tumačenje nije povijesno točno, ipak imade neku osnovu u liturgiji, jer se doista sva ova tri rođenja Isusova spominju u današnjem bogoslužju, ako i ne odijeljeno. Prema propisima crkvenog zakonika smije se ponoćka služiti samo u konventualnim i župnim crkvama. Za sve druge crkve treba (po Can. 821. § 2.) apostolski indult. Kako je u nekim našim krajevima od pamtivijeka običaj, da se ponoćka služi nesamo u župnim crkvama, nego i u nekim filijalama i u drugim crkvama, može se taj običaj u smislu Can. 5. i 30. trpjeti uz pretpostavku, da je osigurano nesmetano i dostojno služenje ponoćke.

Stari zagrebački obred pokazivao je i u slavljenju Božića nekih osobina, kao na pr. svečani ophod prije velike mise (D. Kniewald, »Proprium de tempore« zagrebačke stolne crkve 1094—1788).

B. u umjetnosti. U ikonografiji možemo razlikovati: starokršćanski zapadni tip slika o rođenju Kristovu (350—500), bizantski istočno-rimski tip (6. st.), slike kršćanskog Zapada od 7. do 14. st., koje nastaju pod utjecajem Carigrada, renesansni tip, koji se razvija polovicom 14. st. i koji uglavnom preteže još i danas, te konačno slike, koje uz rođenje Isusovo prikazuju i poklonstvo pastira.

Starokršćanski se tip javlja osobito na starokršćanskim sarkofazima. Mali Isus leži u košari ili na stolu, i to u vrlo jednostavnoj kolibici, koja je sprijeda otvorena. Uz Isusa vidimo uvijek vola i magarca, dok Gospa sjedi pokraj kolibice ne pokazujući neku posebnu vezu s malim Isusom. Vol i magarac prikazani su zato, jer su crkveni oci jedno mjesto kod proroka Isaije (Is. 1, 3) i Habakuka (Hab. 3, 2) dovodili u vezu s Kristovim rođenjem.

Bizantsko-istočnorimski tip (6. st.) smjestio je malog Isusa, vola, magarca, anđele i pastire u spilju. Samo dijete leži kao na nekom stolu. Nad spiljom je velika zvijezda, koja baca svjetlo na dijete. Bl. Djeвица leži na počivalištu, a sv. Josip sjedi zamišljen, ali bez nutrašnje veze s ostalim osobama. Sprijeda je obično naslikan mali Isus, kako ga kupaju. Na ovaj su tip utjecali apokrifi.

Za vladanja ikonoklasta pobjegli su mnogi carigradski umjetnici u Italiju, pa je tako u 7. i 8. st. prodro ovaj tip preko Ravenne na čitav zapad te vlada čitavom zapadnjačkom umjetnošću sve u 14. st.

Na bjelokosnom diptihu u riznici zagrebačke stolne crkve prikazano je rođenje Isusovo tako, da u sredini leži povit mali Isus, okružen volom i magarcem, lijevo je velika zvijezda, a ispod nje leži Gospa; desno dolje sjedi sv. Josip, duboko zamišljen, od Gospe odijeljen jednim drvetom.

U 13. st. daju talijanski umjetnici ovoj slici novi oblik, kako to vidimo na mozaicima u Santa Maria in Trastevere i u Santa Maria Maggiore, ali koncepcija ostaje po svom sadržaju još uvijek carigradska. I u Francuskoj i Njemačkoj vidimo i dalje sve do druge polovice 14. st. posve slično prikazivanje, pa čak i prizor Isusova kupanja. Inače umjetnici unose i na skulpturama i na slikama nov život u prizor rođenja Kristova.

U drugoj polovici 14. st. nastupa u Italiji, Francuskoj i Nizozemskoj velika promjena. Majka Božja nije više rodilja. Ona ne leži, nego se zajedno s anđelima i drugim svecima klanja malomu Isusu, koji počiva na okrajku njezina plašta ili na slami. I sv. Josip postaje pomalo življi, te moli, ili vrši kakav koristan posao. Čitav je prizor prenesen u ruševine, koje otvaraju pogled u prostranu brdovitu krajinu. U visini se vide anđeli, kako pjevaju *Gloria in excelsis Deo*. Ovaj je tip nastao u Italiji. Prve tragove nalazimo već kod Giotta u Arena-kapeli u Padovi i osobito u kripti u Asizu: Gospa sjedi i drži u rukama malog Isusa. Fra Angelico da Fiesole, Filippo Lippi, Andrea della Robbia stvaraju prizore rođenja Kristova velike umjetničke vrijednosti i duboke pobožnosti. Rogier van der Weyden naslikao je za crkvu u Middelburgu u Brabantu (sada u Kaiser-Friedrich-Museum u Berlinu) rođenje Kristovo, koje je u velikoj mjeri utjecalo na kasnije prikaze s ove strane Alpa: ispod ruševina, pokrivenih slamom, kleči Bl. Djeвица pred djetetom Isusom; Dijete nije odjeveno i leži na podu, na okrajku Gospina plašta; lijevo od Djeteta drži sv. Josip svjetlo i pazi, da ga struja zraka ne ugasi; lijevo iza Djeteta tri su mlada anđela; desno sprijeda kleči donator Petar Badelin, osnivač grada Middelburga.

Motiv, kako anđeli navještaju pastirima rođenje Isusovo, rijetko je prikazan sam za sebe. Ovaj prizor slikaju većinom kao dodatak slici rođenja Kristova, osobito ako su na slici sjedinjena dva ili tri biblijska prizora: rođenje Isusovo, poklonstvo pastira i poklonstvo sv. Triju Kraljeva. Ova se tri prizora osobito rado sjedinjuju u t. zv. jaslicama. Pastiri donose malomu Isusu svoje darove. Katkada

BOŽIĆ, Buvina (Foto Stühler)
Split, Vrata stolne crkve

vode sa sobom nesamo svoje stado, nego i žene, djecu i svirače, pa je svaka od ovih skupina zanimljiva, ali cjelina gubi svoj biblijski značaj, jer se pozornost od malog Isusa i Gospe skreće na ove sasvim nebiblijske nuzgrednosti, koje ovakvim slikama daju često sasvim svjetovnu oznaku.

Najstarije je valjda prikaz rođenja Isusova u Zagrebu relief na spomenutom diptihu u riznici stolne crkve. U misalu čazmanskog prepošta Jurja (MR 170) iz 1495 prikazuje inicijal P u trećoj božićnoj misi rođenje Kristovo, kako ga je slikao već Rogier van der Weyden. U svečanom misalu čazmanskog prepošta Jurja de Topusko, koji se čuva u riznici zagrebačke stolne crkve, ilustrirao je majstor božićne mise tako, da je za ponoćku (fol. VII.) naslikao starozavjetne tipove, za zornicu (fol. IX.) anđeo javlja pastirima rođenje Spasiteljevo, a za svečanu misu (fol. X.) Bl. Dj. M. klanja se novorođenom Isusu. U Strossmayerovoj galeriji znatnije su slike *Klanjanje novorođenom Isusu* br. 25. i 29. (firedntinska škola 15. st.) i minijatura iz oficija ferrarskog vojvode Alfonsa I. (1505—1534). U đakovačkoj je stolnoj crkvi Ljudevit Seitz 1874 naslikao rođenje Isusovo spojivši ga s poklonstvom pastira.

LIT.: H. Leclercq, *Nativité de Jésus*, Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie, XII./1., Pariz 1935; K. Künstle, *Ikongraphie der christlichen Kunst*, I., Freiburg i. B. 1928; A. Schneider, *Katalog Strossmayerove galerije*, I., Zagreb 1939. D. K.-d.

Božićne igre. Liturgijska proslava Božića proširuje se od pamtivijeka i u crkvi i izvan crkve na vrlo različite načine. Tomu su razlog ne samo veličina vjerskoga misterija, nego naročito općeljudski elementi, što su okupljeni u kršćanskom pojmu Božića. To je u prvom redu misterij dječanskoga materinstva pa elemenat nevinoga djetinjstva i obiteljske topline; k tomu pridolazi elemenat bezazlenih pastira, koji se u književnim obradbama spaja s klasičnom odnosno renesansnom pastoralom; romantiku budi motiv Triju Kraljeva s Istoka kao i motiv Herodova pokolja nevine dječice. Stoga je Božić izvor nadahnuća mnogim crkvenim i pučkim običajima kao i pučkim i umjetnim književnim tvoreninama, koji vežu narodni život s crkvenim, te su neko proširenje liturgijske proslave Božića.

Tako se već u ranom srednjem vijeku uz božićnu liturgiju razvilo parafraziranje ili tropiranje liturgijskih tekstova sa zanosnim napjevima (por. A. Zaninović, *Prophetia cum versibus*, Vjesnik za arheol. i hist. dalm., 50). Usto se razvila crkvena pjesma na latinskom jeziku u laganom pučkom metru (za razliku od književnoga klasičnog metra), koja je za božićno vrijeme stvorila lijep repertoar. Daskora su se takve pjesme presadile i u narodne jezike, pa su kod nekih naroda one bile prvi književni pokušaji na narodnom jeziku. Možda su to bile i u hrvatskom narodu, jer baš neke hrvatske božićne pjesme idu među najstarije primjere hrvatskoga stihotvorstva, i to u onom laganom metru latinskih crkvenih pjesama.

Najstarije takve poznate nam božićne pjesme zabilježene su u jednom glagoljskom rukopisu oko 1400, i to: *Bog se rodi v Vitliomi, Va se vrime godišci i Proslavimo Oca Boga* (vidi: J. Vajs u Starinama, 31, R. Strohal, Zbirka starih hrvatskih crkvenih pjesama, Zagreb 1916, i S. Ivšić u Gradi, 14.). Sličnih pučkocrkvenih pjesama stvorili su Hrvati kroz stoljeća u velikom broju za sve božićne blagdane: za Stjepanje, Ivanje, sv. Mladence, Novu Godinu i Bogojavljenje, od kojih je valjda najpopularnija *Narodil nam se kralj nebeski*. U tom se blagu, ma da je djelomično presađeno iz drugih kršćanskih književnosti, ogleda bogatstvo pjesničke invencije i melodije kod Hrvata (por. J. Lahner, *Maleni Isus, opjevan u hrvatskim narodnim božićnim pjesmama*, Hrv. Prosvjeta 1924 i mnoga godišta Svete Cecilije).

Uporedo s popijevkom proširivala se božićna liturgija u zapadnoj crkvi već od 10. do 15. st. liturgijskim igrama. Jednu takvu božićnu liturgijsku igru (upravo za Tri Kralja) sačuvao je zagrebački »Missale antiquissimum« negdje iz g. 1100 na latinskom jeziku pod naslovom *Tractus Stellae* (objelodanio F. Fancev u Narodnoj Starini, IV). Ova zagrebačka liturgijska igra ide među najstarije sačuvane primjere u Evropi. Slične su se igre prikazivale jamačno i po drugim većim hrvatskim mjestima.

Daljnje proširivanje božićne proslave bile su dijaloške laude, što ih je od 13. st. razvio bičevalački pokret u Italiji. Kod nas ima malo tragova takvim dijaloškim božićnim pjesmama. U zapadnoj se Evropi iz liturgijskih igara, a u Italiji i iz lauda, razvila prava crkvena drama, koja je obrađivala na pučki način i božićne motive, naročito od 14. do 16. st. Imamo dokaza, da je kod nas već u 15. st. postojala pučka božićna crkvena drama ili prikazanje *Od rođenja Gospodinova*, premda je sačuvana u nekoliko mladih rukopisa iz Zadra, Poljica i Krka (tekst izdao F. Fancev u Nastavnom vjesniku 36, V. Štefanić u Nast. vjesniku 41 i J. Gršković u Novostima, božićni broj 1937). Imali smo i jedno prikazanje o *Tri Kralja*, koje se prikazivalo u Šibeniku 1615 (P. Kolendić u Gradi, 8).

I umjetni pjesnici nastavili su obrađivati božićne igre ili misterije, kao na pr. Francuz Arnoul Gréban u 15. st. i Španjolac Lope de Vega krajem 16. st. I mi imamo iz 16. st. jedno takvo umjetno prikazanje *Od poroda Jezusova*, obrađeno poput pastorale, koje se donedavno pripisivalo Marinu Držiću, dok mu je autor možda Mavro Vetranović. U božićni krug mogu se pribrojiti i hrvatska prikazanja *Od navišćenja Marijina*, od kojih jedno potječe iz Zadra (tekst iz 17. st. izdao V. Štefanić u Nastavnom Vjesniku 38), drugomu je autor Bračanim don Sabić Mladinić (izdao tekst M. Valjavec u Akademijinoj zbirci Stari pisci XX), a treće je iz Dubrovnika (F. Fancev u Nast. vjesniku 36); ovamo može ići i *Porodenje Gospodinovo Antuna Gledevića* iz 1703 kao i Anice Bošković *Razgovor pastirski vrhu porodenja Gospodinova* iz 1758.

I u novije doba oživjelo je u Evropi zanimanje za božićne igre. Flandrijski književnik Felix Timmermans imao je po svoj zapadnoj Evropi velikoga uspjeha svojim dramtiziranim pripovijestima božićnog sadržaja. Poljak Adam Jablonski autor je božićne revije *Božićni sajam*, a Francuz Henri Tomasi baleta s pučkim božićnim elementima *Les Santons*. Vrlo dobru božićnu igru napisao je francuski književnik Henri Ghéon (*Božić na trgu*). Kod nas je Antun Dobronić priredio kao božićnu igru s glazbom spomenuto dubrovačko prikazanje *Od poroda Jezusova*, koje je 1941 Vojmil Rabadan preradio u duhovnu igru *Bellehemska zvijezda*. Rudolf Matz, isto tako prema motivima narodne pjesme, priredio je *Božićnu priču* s glazbom.

U stranom kršćanskom svijetu, pa i kod nas, ima u božićnim običajima i pjesmama, t. j. u njihovoj biblijskoj fabuli ili simbolici, još dosta sačuvanih elemenata, u kojima se kriju ili zametci ili ostatci božićnih igara. Takva je na pr. u Italiji *Cantata dei pastori*, u južnoj Francuskoj *Santons*, a kod nas koledarski običaji s prigodnim božićnim pjesmama, kićenje jaslica, prostiranje slame po kući i sl. Božidar Širola i Vel. Deželić ml. obnovili su male ritualne božićne glume u knjizi *Kolede* (Zagreb 1934). V. Š.

Božićne popijevke. U kršćanstvu se od davnine slave blagdani Bogojavljenja i rođenja Isusova. Prosdava tih dvaju blagdana pada u isto godišnje doba, kad su poganski narodi slavili svetkovinu zimskog solsticija, t. j. vrijeme, kad se sunce počinje vraćati od južnog obratnika prema sjeveru. Kako su ti narodi sunce obožavali, bile su to svet-

kovine pomlađivanja sunca (mladoga boga = božića). Kod tih svetkovina bilo je naročitih obreda i običaja, kod kojih su se pjevale i posebne pjesme. Kod Slavena su to bile »koledne svetkovine«, a spomenute su pjesme od dana današnjega (na pr. kod nas) zadržale ime »koleda«. Nekoji od spomenutih običaja žive još i danas (u hrv. Zagorju peče se hljeb kruha sa križem u aureoli, a zove se »koleda«). a isto tako i melodije, jer su narodi misli o božiću prenesli na »maloga Isusa«. — Tako je došlo do toga, da baš božićne crkvene pjesme svakog pojedinog naroda odaju osobita svojstva narodne glazbe, pak se božićne pjesme svakoga naroda posebnim poletom (na pr. češka »Narodil se Kristus Pan«) te nekom naivnošću i nježnošću (na pr. češka »Chtic aby spal tak spivala synačkovi«) odlikuju od ostalih crkvenih pjesama. To isto vrijedi i za hrvatske crkvene božićne pjesme. Neke podsjećaju još na pogansko doba, na pr. »Zdravo budi dijete drago« (u *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici* glazbenog pjevačkog društva »Vijenac« od 1919, a nalazi se već i u *Pavlinskoj pjesmarici* iz 1644), pa »Dober vam večer, gospodar, ... to mlado leto pohvalemo, to dete Jezusa molemo« (V. Žganec, *Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja*). Druge odaju potpuno karakter hrvatske pučke glazbe, na pr. poletna i prekrasna popijevka, koja se još danas pjeva u Šamoboru, »Oj pastiri, vjerni čuvari« (*Hrvatski crkveni kantual*, 1934), a svršava polovičnim završetkom, koji je karakterističan za hrvatsku narodnu melodiku. Tako je čista narodna melodija »Zdrav Kralj mladi« (iz Dekanovca u Međumurju), složena u $\frac{3}{8}$ mjeri. U tu skupinu može se ubrojiti i popijevka »Kada zvijezda« iz zbirke Đure Veljkovića od 1870, (Gradišće, Burgenland), te »Rodio se Bog i čovjek« (*Kantual*, str. 241) iz iste zbirke. Narodna je i »Uspavanka« iz Lupoglava (*Kantual*, str. 240).

U drugu skupinu idu popijevke, kojih melodije nije stvorio narod, nego su komponirane (kod nas!) i prodrle u narod. I među tima ima ih iz davnih vremena, a nekoje su upravo veličanstvene, na pr. »Narodil se je Kralj nebeski« (*Kantual*, str. 251), koju navodi i *Cithara octochorda* od 1701.

U treću skupinu mogu se ubrojiti mnoge melodije božićnih popjevaka, koje potječu iz zemalja zapadne Evrope (Njemačke, Italije, Francuske, Češke i Poljske), gdje se i danas pjevaju. Neke su složene tako, da se melodijskim i harmonijskim kretnjama *ne protive duhu hrvatske narodne glazbe*, a odlikuju se crkvenim duhom. Takve se popijevke mogu i nadalje pjevati, jer su dostojne crkve, a ne mogu zavesti na stramputicu naš puk u stvaranju novih pučkih melodija. Takve su popijevke *U se vrime godišća i Spavaj, spavaj, ditiću* iz Dalmacije i Hrvatskog Primorja. Melodije tih popjevaka nalaze se u *Pastoralama* za orgulje od Girolama Frescobaldija iz 16. i 17. st. Ovamo idu i »S nebesa anđel sišao« (*Kantual*, str. 231) i »Kad djeva milost dobila« (*Kantual*, str. 233). Obadvije navodi *Cithara octochorda*, a poznate su od davnine u zapadnoj Evropi.

U četvrtu skupinu mogu ići tuđe popijevke, kojima su strani orguljaši u hrvatskim crkvama kvarili ukus našeg naroda, jer one sadržavaju trivijalne plesne ritme, neukusne tekstove i melodije u rastavljenim sazvučima, što se protivi hrvatskoj glazbenoj tradiciji, na pr.

Takve melodije tjeraju iz crkve i sami oni narodi, iz kojih su k nama došle. Zato će ravnatelj kora izvoditi u prvom redu one popijevke, koje odišu hrvatskim narodnim i crkvenim duhom. Uz te mogu se izvoditi i popijevke, što smo ih primili od drugih naroda, ako se ne protive duhu i karakteru naše narodne glazbe, a uz to su plemenite i dostojne crkve. F. D.-n.

Božićni običaji. Pod božićnim običajima ne misli se redovno samo na običaje na sam dan Božića, nego na cijeli skup narodnih predaja, koje počinju od prilike koncem studenoga pa se nižu do dana Sv. triju kraljeva; teško ih je poredati, kako slijede, jer se mnogi od njih ponavljaju ili produžuju na više dana ovoga doba (→ Lucija, Oćići, Materice, Djetinjci, Badnjak, Kralj, Mladenci, Stjepanje, Ivanje, Nova godina, Sv. tri kralja, Kolede, Betlehemari, Zvezdari, Dvanaest dana). U poredbi s Badnjakom običaji

Decza sivu, kralyuju, kojuzi porafal:
tífze muchis che nefzi pokoru podnaffal.
[Hvala adda JĚfuffu, teh ovchicz pastirczu:
kefzu vredne za nyega bile zleat kervczu, Amen.

na

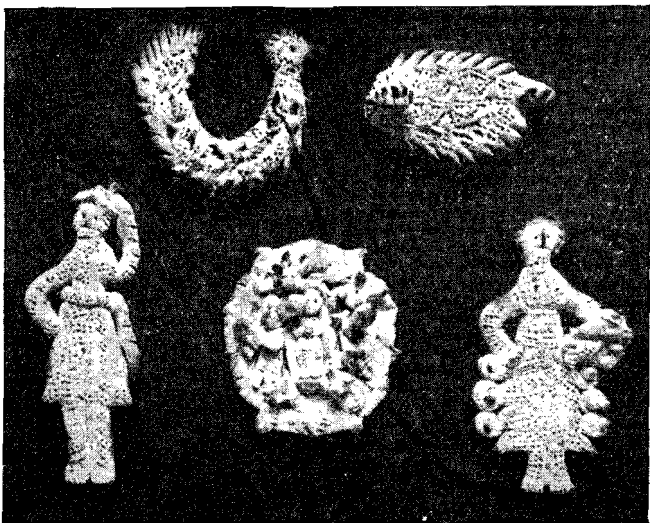
PJESMA »NARODIL SE JE KRALJ NEBESKI...«
iz »Cithare octochorde«

na sam B. u Hrvata su općenito manje brojni, jer je težište zapravo na badnjem večeru. Na sam se B. nastavlja odnosno ponavlja čitav niz običaja, započetih na Badnjak (ili već i prije njega). Tako je na stolu na B. i poslije njega obavezno: iznikla pšenica, posuda s različnim žitkom, božićna svijeća (ili više njih), a na ognjištu zapaljen panj — badnjak, zelenilo u kući ili na kući, razasuta slama ili sijeno, propisana peciva (kruhovi, kolači), koledanje, pucanje i t. d. (→ Badnjak). Računajući početak božićnih običaja, u užem smislu, od ponoćke, osobito značenje ima pohod na ponoćku (ponoćnu misu), običaj živo održan gotovo kod svih Hrvata. Na selu je ukorijenjen propis, da na ponoćku idu svi ukućani osim jednoga odrasloga zdravog čeljadeta te male djece i nemoćnih, i to uz zapaljenu zublje od rascjepkana podesna drva. Značajan je narodni običaj na sam B. *položaj (poležaj, poležnjak, položajnik)* ili *polaznik (položenić)*, t. j. gost, koji prvi dolazi u kuću na B. ujutro (rijetko već na Badnjak); takav posjetnik dolazi obično po dogovoru, jer nije svejedno, tko je. Ne valja da je žensko, jer bi to donijelo nedaću; treba da je zdrav, da mu sve ide od ruke, pa će tim djelovati i na boljitak cijele kuće; obično treba da čvrsto sjedne, dobrovoljno ili na prijevazu ukućana, da perad dobro nese i leže se; u nekim krajevima bude posipan žitom, a on često čarka vatru, da izazove iskre (u znak obilja); treba da bude dobro pogošten i da pohlepno jede, da iduća godina bude obilata; često ga i obdare.

DOMAĆICA ŠARA »FINDŽANOM« BOŽIĆNA PECIVA
Bogdašić (Suica — Bosna)

Od brojnih posebnih božićnih jela značajno je gotovo svuda u Hrvata na selu pečeno bravče, ovca ili krme (*zaoblica*, *pečenica*, *veselica*), koje brižno hrane i kolju obično na dan sv. Tome ili dan prije Badnjaka (*Tucin-dan*, koje se ime pokušava objasniti time, što se taj dan bravi »tuku«). Iz plećne kosti bravčeta često se gata o idućoj godini (→ gatanje u pleće). Na božićnom su stolu neizostavna i svetačna peciva, koja su još na Badnjak stavljena na stol, pa se blaguju na B. (ili i dalje ostaju neko vrijeme netaknuta. → Peciva svetačna). Selom obilaze u nekim hrvatskim krajevima na B. i druge dane čestitari pjevači (*koledari*, *koledani*, *kolijani*) kupeći za to darove u hrani, piću, novcu. Dok je taj običaj danas održan još po ja-dranskom području i gdje se po njegovu zaleđu, a drugdje samo u ostacima ili predešen (→ kolede), po sjevernim krajevima obilaze selom *betlehemari* (v.) s rasvijetljenom »štalicom«. Među različitim načinima i formulama hrvatskoga božićnoga čestitanja (→ čestitka) spominjemo u nekih južnih Hrvata *mirboženje* (osobito po Hercegovini, nešto u Bosni i Dalmaciji; ali i u Žumberku), t. j. čestitanje na B., na pr. uz riječi: »Mir Božić i do godine, u zdravlju i rahatluku (spokojstvu) da ga dočekamo!« (Hercegovina; pri tome obično muškarci stavljaju jedan drugomu desnu ruku na lijevo rame). Osim čestitaka izražavaju se želje za dobrobiti i obiljem još i darovima. Dok je u građanstva taj običaj o B. neizostavan, na hrvatskom selu nije, odnosno darovi su posve druge vrste (osim koliko se selo u novije vrijeme pomalo povodi i u tome za gradskim navikama). U nekim krajevima kao da uopće nije bilo nikakva darivanja o B.; inače je božićni dar često jabuka, katkada i ukrašena, zatim orasi, lješnjaci, smokve, bademi, rogači i druge jestive stvari, koje se u nekim krajevima nižu u nizove, zvane na jugu *grotulje* (jer orasi i lješnjaci »grohoću« — šušaju), a bude tu i dvopeka, kobasice, listova duhana i dr. U nekim se krajevima daje

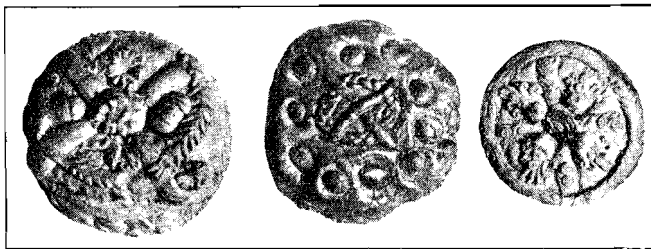

BOŽIĆNA PECIVA IZ VRBNIKA (otok Krk)

zaseban dar vodi (upravo zdencu), u koju se baca žita, vina, jabuka (osobito u užoj Hrvatskoj na sjeveru), često uz određenu izreku (na pr.: »Hladna vodo, ja ti dajem dara, a ti meni srećice i zdravlja!« — Dalm. Zagora). Gdje gdje se daruju i domaćim životinjama posebna njima namijenjena peciva (stoci, peradi, pčelama), izrađena već prema vrsti životinja (na pr. u Srijemu. → Peciva svetačna).

Na B. kao i na Badnjak ima jednaku ulogu zelenilo, bilo u obliku iznikle pšenice, bilo kao bršljan, lovor, imela, veprinac, božikovina ili kakva zimzelena grana, okićena ili neokićena, što se stavlja na sobnu gredu ili u kut se-ljačke sobe, u kome se nalazi stol, ili drukčije kako (→ Badnjak). Među različitim vrstama božićnoga zelenila danas je i kod nas u građanskom B. neizostavno ma i najskromnije t. zv. »božićno drveće« (zvano i »bor« ili »jelica«), koje građani kite i pod koje meću darove, dok ga na selu ima samo ovdje ondje.

Od običaja, koji su kod Hrvata ograničeni samo na neke krajeve, vrijedi spomenuti paljenje vatre na otvorenom mjestu u nekim mjestima Dalmacije, koju zovu *koleda* (prema *Kalendae*, → kolede); u nekim dinarskim stranama (Kordun, Bosna) uobičajeni su o B. i ophodi *čarojica* (v.); a na različitim stranama se uobičajilo, da se upravo o B. ili na koji dan iza njega prvi put iza dulje stanke opet igra kolo, pa to ima u narodu neko naročito značenje (slično kao i o Uskrsu).

BOŽIĆNA PECIVA
S lijeva na desno: iz Lovasa (Srijem), Mrzlog Polja (Žumberak),
Fojnice (Bosna)

Veći dio hrvatskih božićnih običaja može se naći i u različitim drugih evropskih naroda. Tako badnjak-panj poznaje dobar dio Italije, Portugala i Španjolske (odavle potječe i prva poznata vijest o tom običaju, kad biskup Martin od Bracare u drugoj polovini 6. st. zabranjuje, da se na ognjištu o B-u panj posipa plodinama i vinom), zatim južna Francuska, Engleska, sjeverna Njemačka i gotovo čitav Balkan — bilo u prošlosti bilo još i danas. Zelenilo (osim božićnog drvca) poznaju osobito srednjoevropske zemlje sve do Engleske, ali i druge. Paljenje božićnih svijeća u Evropi je vrlo rašireno, a darivanje darova također. Naročito propisanih jela o B., u prvom redu kolača ili hljebova u različitim oblicima, ima mnogo, i to po čitavoj Evropi. Dosta je značajno, da o B. nema tako mnogo predaja u sjevernim, osobito istočnih Slavena, kao u drugih srednjoevropskih i južnojoevropskih naroda.

Na pitanje o podrijetlu i starini božićnih običaja u Hrvata lakše je dati odgovor na pr. o »božićnom drvцу« i o skrovito priređenim darovima (pod drvćem). Oba prodiru u građanske domove sjeverne Hrvatske iz susjedne Austrije, i to počevši negdje oko sredine 19. st. Iz gradova se »božićno drveće« širi i u seoske domove na sjeveru, a što dalje na jug, ima ga sve manje. Povijest toga drvca kod Nijemaca dosta je dobro poznata. Prve pouzdane vijesti o »božićnom drvću«, okićenu jabukama, šećerom, hostijama, šarenim papirom i »zlatom«, potvrđuju u Strassburgu početkom 17. st., premda su se u tom gradu i davno prije toga o Novoj godini nosile u kuću grane jele. Poslije se bilježe i zapaljene svjećice na drvću (1785 u Strassburgu). Običaj se lagano širio najprije među protestantskim Nijemcima, a početkom 19. st. i među njemačkim katolicima u Bavorskoj i Austriji. Tumačenja prvobitnoga značenja i namjene božićnoga drvca ima više: dok jedni vide u njemu samo varijantu staroga veoma raširenoga običaja, da se sa zelene biljke pojačava ili prenosi vitalitet i na ljude (i životinje), i na kraju ga dovode u vezu s t. zv. majskim drvom (v.), dotle drugi ne ulaze u njegovu bitnost, nego prikazuju njemačko božićno drveće kao nastavak negdašnjega rimskog običaja postavljati u domovima pod konac godine u slavu Kalenda zelena drvca i na njima svjećice i plodove (na pr. G. Bilfinger).

Zacijelo je kod božićnog drvca bilo prvobitno magičkih komponenata, na pr. zbog isticanja obilja (iduće godine) vještaju se različni predmeti, osobito jestivi.

Darivanje u ovo doba veoma je star običaj, dobro poznat starim Rimljanima o Kalendama (v.). To je opći evropski običaj i samo je varijanta novogodišnjih darova »boni ominis causa« (t. j. za znak obilja u idućoj godini → Nova godina). Hrvatsko darivanje vode (zdenca) može se tumačiti i kao žrtva vodi ili vodenim dusima. — Podrijetlo i prvobitno značenje *polaznika* — *položaja* nije još izvedeno na čisto. Slično lice poznaju i neki drugi narodi, pače sa sličnim imenima našem *polaznik*. Osim Srba, kod kojih je taj običaj gotovo svuda poznat, nalazimo ga djelomično kod Slovaka, južnih Poljaka i Ukrajinaca, pa čak i Mađžara. *Polaznik* je donosilac blagostanja i obilja. Za ostale neke pojedinosti običaja na B. → Badnjak.

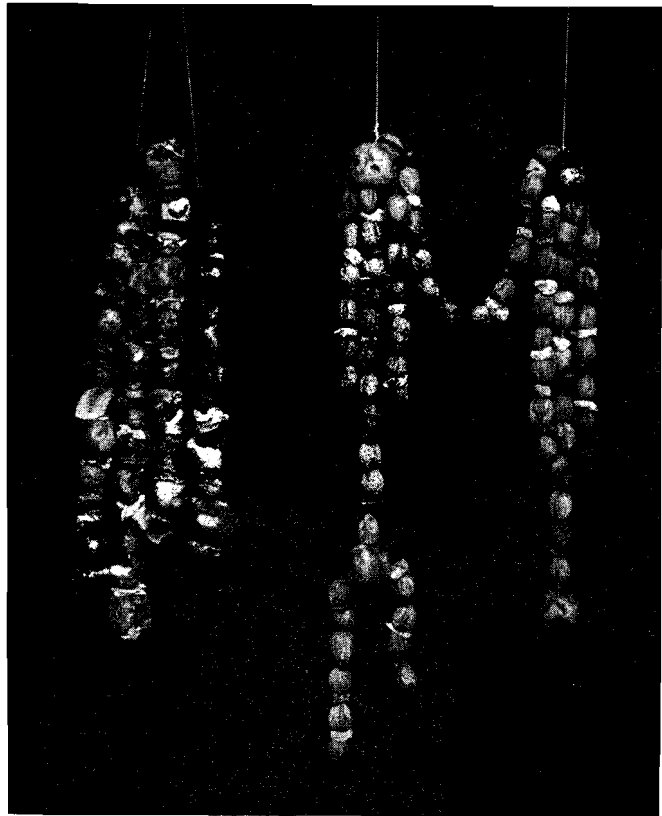
Iz svega se razabira, da su narodni običaji i vjerovanja o B., odnosno cijelom periodu oko B., različna podrijetla, starine i prvobitnoga značenja, i o tome se njihovu sinkretizmu stručnjaci uglavnom slažu. Tek jedni nastoje u njima pokazati prvobitno pretezanje manizma (v.), prema kojemu bi se većini ovih običaja dao naći izvor u štovanju pokoj-

BOŽIĆNI POKLON »GROTULJA«
IZ OKOLICE LIVNA (Bosna)

nika; drugi vide u njima pretegu magizma (v.), i to osobito t. zv. početne magije, koja na početku nove godine ima presudnu važnost; treći ističu lunarne elemente dovodeći veći dio ovih običaja u svezu s mjesecom i njegovim utjecajem na čovjeka i prirodu; četvrti pak upućuju na sunčane elemente (i s tim u vezi tumače na pr. badnjakvatru), a nalaze potvrde tome i u čašćenju sunca u staro doba, kada se na pr. u rimskom carstvu slavio upravo u ovo vrijeme »dies natalis solis invicti« (rođendan nepobjednoga sunca), a taj je dalje u vezi s proslavom sunčanoga božanstva Horusa u Egiptu i drugih sličnih pojava na bližem Istoku. Što se tiče cjeline božićnih običaja kod Hrvata i ostalih južnih Slavena, vrijedi tu kao i za većinu ostalih naroda Evrope ipak određeni sinkretizam, jer se može bjelodano pokazati, da su složeni od različitih gore nanižanih komponenata.

Što se na B. (zajedno s Badnjakom pa na Novu godinu, a dijelom i na Sv. tri kralja) tako značajno ponavljaju isti običaji odnosno produžuju kroz čitavo to vrijeme, objašnjava se povijesnim činjenicama o kolebanju datuma blagdana rođenja Kristova i Nove godine. Prvobitno se rođenje Kristovo slavilo 6. siječnja, sve do pod konac 4. st. S vremenom je crkva ustalila kao dan Božića 25. XII. (počevši negdje u 4. st.). Poslije je i početak Nove godine premješten na taj isti dan, i to dvoje sjedinjeno. Tek kroz 16./17. st. provodi se rastavljanje ovih dvaju blagdana, pa početak godine opet utvrđuje na 1. I. Vidan trag iz vremena, kada su B. i Nova godina (odnosno još prije B. i Sv. tri kralja) padali zajedno na isti blagdan, ostao je i u božićnom folkloru Hrvata u spominjanom ponavljanju ili produžavanju istih običaja, jer se narod još dugo držao ukorijenjene stare navike, da je B. bio i početak nove godine. Stoga se u nekim krajevima na pr. božićni kolač naziva *litnica*, ili se na B. pjeva o »mladom ljetu«, ili se pače imenom *litnica*, *letnica* označuje upravo sam B. (na pr. u Poljicima u Dalmaciji, u Prigorju kod Jaske i dr.). Sámno naše ime ovoga blagdana, koji folkloristi preteže nad svima ostalim u godini, umanjeni je oblik od »Bog« — dakle »mali Bog«, kao naziv maloga djeteta Isusa, koji je prenesen i na sam dan kao njegov naziv (kako je analogno, ali obrnuto, naziv blagdana odnosno večeri »badnjak« prenesen na neke

BOŽIĆNI POKLONI »GROTULJE« IZ DRINOVACA I GORICA
(Hercegovina)

obredne predmete toga blagdana). Iz gore navedenoga postaje razumljivo, što se toliko običaja o B. (zajedno s Badnjakom) odnosi na boljitak, sreću, prirodu, zdravlje u idućoj godini kao na dan (negdašnjega) njezina početka. Od naziva ovoga blagdana izvedena su u prošlosti i neka narodna imena i prezimena — *Božićko*, *Božićković* (zacijelo oslanjajući se i na analogno latinsko *Natalis*).

O božićnom običaju pravljena i kićenja jaslca → *Jaslice*.
LIT.: A. Meyer, *Das Weihnachtsfest, seine Entstehung und Entwicklung*, Tübingen 1913; H. Celander, *Nordisk Jul*, Stockholm 1928; P. Geiger, *Weihnachtsfest und Weihnachtsbaum* (Schweizerisches Archiv für Volkskunde, sv. 37.), Basel 1939/40; L. Weiser, *Weihnachtsgeschenke und Weihnachtsbaum*, Stuttgart 1923; O. Lauffer, *Der Weihnachtsbaum in Glauben und Brauch*, Berlin 1934; E. Schneeweis, *Die Weihnachtsbräuche der Serbokroaten*, Beč 1925; Isti, *Grundriss des Volksbrauchs und Volksglaubens der Serbokroaten*, Celje 1935; ZNŽO, Zagreb 1896—1940 (u različnim svescima, grada); T. Marković, *Božićni običaji Hrvata u Bosni i Hercegovini* (Etnograf. istraživanja i grada, knj. II.), Zagreb 1940; M. Gavazzi, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, II., Zagreb 1937. M. G.-i.

BOŽIĆ, 1. Josip Dobroslav (»Želimir Nebojko-Istinić«, »Radinić«), * Jošava kod Odžaka 11. IX. 1860; † Steelton Pa. 17. I. 1900. Vrlo agilan bosanski franjevac. Osobito se istakao dušobrižničkim, organizacijskim, graditeljskim i publicističkim radom, naročito među hrvatskim iseljenicima u Sjevernoj Americi. Napisao je više djela: *Bosansko-hercegovačko agrarno pitanje* (Senj 1886); *Albanija* (Sarajevo 1892) i t. d. Uredio je četiri godišnjaka *Novoga Prijatelja Bosne* (Senj 1888; Zagreb 1891; Senj 1894 i 1896).

LIT.: Jelenić, *Bio-bibliografija franjevaca Bosne Srebreničke*, Zagreb 1925. St. P.

2. Klement, * kraj Zadra 1841, † Zagreb 13. I. 1893. Svršio pučku školu i gimnaziju u Zadru, pravo u pravoslavnoj akademiji u Zagrebu. Nakon toga služio u a.-u. konzulatu u Sarajevu, odakle šalje dopise *Pozoru*. Kad je *Pozor* bio prisiljen preseliti se u Vojni Sisak, gdje izlazi kao *Zatočnik*, a zatim kao *Branik* (27. III.—29. VII. 1871), B. je odgovorni urednik ovog posljednjeg. I nakon toga ostaje u uredništvu *Pozora-Obzora* do smrti. Zbog izvještaja o saborskoj sjednici 5. XI. 1885, kada je ban Khuen bio tvorno napadnut, B. je bio osuđen na 4 mjeseca zatvora. U.

BOŽIĆEVIĆ (*Natalis*), **Frano**, Splitsanin, hrvatski i latinski pjesnik iz prve polovine 16. st., a od svoga učitelja Marka Marulića (1450—1524) mladi za 2—3 desetljeća. U književnoj povijesti spominjao se pod dva prezimena, humanističko-polatinjenim »*Natalis*, de *Natalibus*, *Natali*,